

Du har klickat på ett färgat Bokmärke
Dessa leder till allmän information
Länkar har svart färg
Använd ’+ tecknet’ för detaljer

*En detaljrik bild av upplänningens vardag
under 1800-talet och början av 1900-talet*

-

Byordning för Uppsala län 1820

1. Anteckningar

av Börje Sandén vid läsning av
Wolter Ehns avhandling från 1967

*Länkar leder till motsvarande sida i Byordningen
Klicka någonstans i det aktuella avsnittet*

2. Byordningen i sin helhet

Hämtad ur Byordningar från Mälarlän
samlade av Wolter Ehn 1982

Fliken Bokmärken är innehållsförteckning

Upplands-Bro Kulturhistoriska Forskningsinstitut
2006.

Utskrift 2007-01-11

Byordning för Uppsala län 1820

1. Anteckningar

av Börje Sandén vid läsning av
Wolter Ehns avhandling från 1967

Seminarier för Nordisk och jämförande folklivsforskning
vid Uppsala universitet
Några bidrag till belysning av dess tillkomst.
Erhållen av Wolter Ehn
vid besök på institutionen 1983-02-22

2. Byordningen i sin helhet

Hämtad ur Byordningar från Mälardalen
samlade av Wolter Ehn 1982

*En detaljrik bild av upplänningens vardag
under 1800-talet och början av 1900-talet*

Upplands-Bro Kulturhistoriska Forskningsinstitut
2006.

Utskrift 2007-01-10

BY-ORDNING I UPSALA LÄN 1820 Wolter Ehns avh 1967 Pärm g01, flik: Byarna

Anteckningar av Börje Sandén

OCR-läst 2006-12-18 från matrissskrivar-utskrift

1983-02-22 besökte jag Folkminnesarkivet i Uppsala och träffade då Wolter Ehn. Fick hans avhandling "Byordning i Uppsala län 1820". Köpte hans bok Byordningar från märläna (655 sidor). Här följer först spontana anteckningar vid läsning av själva avhandlingen. Därefter anteckningar vid läsning av boken. OBS. Det är inte en fullständig redogörelse; endast sådant som jag särskilt fäst mig vid.

Ur Wolter Ehns avhandling

Kap. 3. OM HÄGNAD

Väsentliga regler för samlevnaden:

- hägnad, dikning, vägar, slätter, bete, samfällda arbeten
- sedligheten blev mer betydelsefull på 1800-talet

GÄRSGÅRDAR

skall vara uppfredade - vid viss tid: dvs satta i lagligt stånd.

"När mark bar är, kiäle ur jord; tå bör om sädesåker täppt wara, och hwar hafwa sin gård gild, när tiden inne är at så, ehwad thet är höst eller vår"

- omkring: gården, ängar, hagar
- gårdsel, sten eller jordvallar

Gärsgårdssyn:- med säkerhet att av de allra viktigaste göromålen

- höns, svin eller får på förbjuden mark (särskilt svinen var farliga)

Gärsgårdar till skada - snön bildade drivor

- skador på höstsådden vid avsmältningen
- vid tö: vägen blev oframkomlig - svår att ploga
- gärsgården nedsattes 3/4 aln i diken, 2 alnar breda
- på mycket utsatte ställen hade plogfogden rätt att lägga ikull gärsgården

DIKNING.

Dikessyn 2 ggr per år

- när man såg var vattnet stannade på åkern

Allmogens intresse var litet

- dikena tar bort jord
- sår sent, allteftersom jorden torkar, ojämnt

Täckdikningen förekom inte

- fanns ej tegelrör

Tegar

- bredare tegar på höglänta områden
- smalare på sidlänta

Flod- och avloppsdiken

- samfält arbete

"när vattnet ur Råggärdet skall avtappas" - får gå över annans mark

Överflödigt vatten

- höstplöjda, höstsådda fält
- kvarstående vatten orsakar isbränna

ÄRTER OCH ROVOR

- odlades på trädesgärdet
- viss del inhägnades, 3 fjärdingar
- odlades således ej i trädgårdstäppor
- böter för ärt- och rovätning i gemensamma täppor vuxna och barn: 8 öre
- plockning endast på ljusa dagen

KAP. 4 OM BETE OCH ÄNG

ÄNGAR

- togs foder för vintern
- troligen gemensamt inhägnade
- gemensam slåtter
- tegarna måste utmärkas: "vaden bör uppgås"
 - vad = rågång, gräns (redan i landskapslagarna)
 - helst med stenrösen
 - vadlinjen - rätta linjen - linjen
 - böter: höet eller gräset dubbelt tillbaka
 - betades normalt inte på våren
 - kunde betas på hösten
- dikesrenarna till sädesgärdet: gemensam slåtter
- när ängarna odlades upp - för litet foder
- i Uppsalatrakten - mycket få / små ängar
 - bete på skarpa trädesgärdet

RÅGÅKERN

- bör avbetas om hösten
- för att förhindra snömögel
- sedan marken frusit - rötterna slits inte upp
 - marken trampas inte sönder
- förbjudet på ofrusen mark

SKOGEN

- vissa delar av Uppland hade skogsbete
- uppländskt fäbodväsende
- vallgång - kvinnor skulle anlitas
 - pojkar frestades tydligen till tidelagsbrott
 - om man tog bort grindarna vid farvägarna blev man tvungen att använda pojkar för att få tillräckligt med folk.

KAP 5 SKOGFATTIGDOM OCH TRÄDPLANTERING

- Gärdsgårdar bidrog till ungskogens förödande
- stengärdsgårdar används i viss utsträckning
- häckar diskuteras och rekommenderas

Trädplantering

- lövträd, gott skydd mot eldsvåda - kring husen (?)
- vissa områden bör inhägnas och besås med björk, tall, gran
- lagstiftning för "bärande träd" och planterade träd
- böter för den som avhugger träd eller planta
- sitta i stocken utanför kyrkan

Försök att bortta seden med - Bröllopsträd
- lövsalar

Försök att i stället plantera träd till
- nygiftas minne
- att inte tillåta hjonelag förrän ett visst antal träd planterats

Humlen skulle risas - ej använda störar

Lerhus kom till användning rätt mycket i Uppland - gamla Upsala.

KAP. 6 OM VÅDELDS UPPKOMMANDE

Husen låg så tätt

- att man kunde springa på taken från ena ändan till den andra i byn
 - taket: vass / rör eller råghalm
- Normalt ett litet antal gårdar i uppländska byar
- Gamla Upsala kyrkby bland de största: 15 gårdar

Eldens hanterande

- bar eld får ej bäras mellan gårdar
- ej heller i stall, fähus, lada, uthus
- tobaksrökning förbjuden i ovanstående hus

- brandbesiktning 2 gr om året
- brandstodsbolag, Uppsala län från 1845

- brandordningar från 1700-talet
- brandredskap - ansenlig brandspruta av bleck eller koppar
 - 2 svabbar
 - brandhake
 - brandstegar
 - yxor
 - vattenkärll

Ur Byordningar från mälarlänen. Wolter Ehn 1982

BYORDNING FÖR UPSALA LÄN 1820. Ehn 1982 Pärm g01 27/2 1983

KAPITEL 1 OM BY-ORDNINGSMAN, BY-RÄTT OCH BY-STÄMMA

Paragraf 1.

- By-rätt: - ordförande = ordningsman (Ålderman)
- minst 2 bisittare
 - för 2 år i taget

- flesta rösterna
- på bystämma 2 januari
- av husfäder: - Jordägare
 - boställshavare
 - arrendatorer - jordtorpare
- ingen kan undandraga sig uppdraget
- ett bevis på medbröders hedrande tillförsigt
- 10 R:drs vite till ByCassan

försumlig ordningsman kan anmälas av vilken byaman som helst till Församlingens Pastor

Paragraf 2

Ordningsmannen

- med levande nit och klok omtanke omfatta alla Bylagets allmänna angelägenheter
- makten, - honom ej given för hans enskilda skull
 - befordra Bylagets, och det allmännas bästa
- ansvarig för beslutens riktighet
- skyldig inhämta utlåtande från Bisittarna
- bisittarna kan få var sitt distrikt att rapportera från

Plats och tid för ByRätt

- hos ordningsmannen - eller tjänlig plats han bestämmer
- 4 lagtima sammankomster sista vardagen i:
 - mars, juni, september, december
- även när Ordningsmannen finner nödigt
- kallelse minst 1 dag i förväg
- frånvaro utan giltigt skäl: 24 skillings vite
 - 48 skilling (1 R:dr) tresko

ByRättens syftemål

- avgöra smärre tvister mellan byamännen
- hellre fria än fälla vid skäligt tvivelsmål
- anmäla grövre brott till Kronofogden el Länsmannen
- befrämja grannsämja
- befrämja lantbruket

Paragrafer 3 - 5

By Stämman

- lagtima Stämman 2 januari
- kallelse av ordningsmannen
- Stav med bylagets namn (Budkavle?)
- lämnas till närmaste granne
- åbon själv från varje hushåll
- böter 24 sk. för uteblivande utan giltigt skäl
 - skyldig åtnöjas med de närvarandes beslut
- röstning: - en röst för varje öretal
 - ordningsmannen har utslagsröst
- jordtorpare: öretal skall åsättas
- beslut - skriftligen i minnesbok
 - undertecknas av minst 2 byamän (justeringsmän)
 - om ej skrivkunnig finns gällar:
 - trovärdiga mäns vittnesmål

Paragraf 6

Lagtima By Stämman 2 januari

- ByOrdningen uppläses, åtminstone de nödigaste
- årsredogörelse
- kassans tillstånd och användande
- avträdande Ordningsman lämnar mot kvitto: Staven, Kassen, alla handlingar
- Ordningssmannen jävig: - förre ordningssmannen - en Utbya ordningsman

Paragraf 8

Byamännen åligger att mot Ordningsman och ByRätt visa

- lydnad, hövlighet och aktning
- vid berusning, eder, svordomar, våld böta 2 R:dr

Ordningsman och ByRätt skola

- bemöta med vänlighet och saktmod
- rättvisa, utan avseende på person

KAPITEL 2: OM HÄGNAD, STÄNGSEL OCH DIKNING M.M.

.....

Se också Wolter Ehns studie om 1820 års mönsterbyordning

Följande kompletteringar:

Par. 1 Gärdesgårdssyn

Par. 2 Skada på Grind, Led, Gärdesgård

- av hat, ondska, överdåd
- böter 3 R:dr 16 sk obs strängaste straffet !

Par. 3 Skada genom drivfall

Par. 4 Dikessyn

- "för lego av Ordningssmannen vid försummelse"

Par. 5 Vid vattnets uppdämmande på nästgränsande by

- Domstolssak om rättelse ej kan fås

Par. 6 Samfälta ängars avslående

- vaden uppgås
- stenar uppsätts i stället för pålar

Par. 7 Byvägar, inom samt till och från byn

- arbete, kostnad efter öretal
- vid försummelse "för lego"

Par. 8 Flyttbroar - fasta åkerbroar

- flyttbroar används när man far över annans diken för att inte trampa ner dikena
- ByStämman avgör om fasta Åkerbroar

Par. 9 Köra eller rida över annans mark

- trädesåker, innan kjäle - 24 sk
- sådda åkrar - 2 R:dr
- gå / rida över ofrusen åker - 1 R:dr
- gång/körning över äng, sommardag - 1 R:dr andra gången fördubblas böterna

Par.10 Förbud för barn att plocka på ärt- och rovákrarna

- böte: 12 sk för varje barn
- dubbelt andra gången

Par.11 Resandes försummelse med grindar

- hädanefter hemmavarande svin instängda nattetid vid okälad barmark

Par 12 Vid Andtiderna kan anbefallas att svin och andra kreatur må hållas instängda även på dagen

KAPITEL 3 OM SAMFÄLDA ARBETEN, FISKANDE OCH VATTENDRAG

Par. 1 Vattnets utsläppande från sädesgårdet och ängen

- försummelse 16 sk + legokostnaden

Par. 2 Floddiken, samma som ovan

Par. 3 Rensning av Brunnar, Källor. Ingen får undandra sig.

Par. 4 Årensning. - under torraste tiden på sommaren - vass, gräsrötter, träd, stenar

Par. 5 Fiskredskap - om uppdämning orsakas - 2 R:dr böte

Par. 6 Notar och fiskebragder om hösten

- ej tillåtet för fiskavelns skulle
- böter 20 Daler S:mt

Upphuggning av vakar för fiskarnas syrebehov

- böter 50 daler S:mt

KAPITEL 4. OM BETE PÅ, SAMFÄLD MARK

Par. 1 - förbjudet att låta kreatur vårbeta på rågen

- gäller även höstbete på ofrusen mark

Par. 2 - förbud för vårbeta på ängarna

Par. 8 Anskaffande av 1 års foderförlag

Anskaffande av gemensamma, tjurar, fargaltar, springumsar

Lanthushållare erbjuds att få stokreatur betäckta av Kongl. Stuteriernas hingstar

Par. 9 - Okynnes- eller folkilskna kreatur hållas fängslade

- Nyttig föreskrift: ringa svinen vid okälad mark

Par. 10 Förbjudet begagna gossar till vallgång.

- kvinnor eller gifta personer (obs. står ej karlar!)

Par. 11 Smittosam boskapssjukdom

- anmälan till Kronofogden
- böter 40 Daler S:mt

KAPITEL 5 OM SKOGSHUSHÅLLNING, TRÄDPLANTERING OCH TRÄDGÅRDS-

SKÖTSEL.

- Par. 1 - onödiga gärdesgårdar undvikas
- broar byggas av sten
 - byggande av lerhus rekommenderas
 - uppmuntran till rödfärgning, för större varaktighet
 - Gärdsel av: sten, jordvallar, vattengravar, häckar
 - olagligt skadligt svedjande
 - förbjudet låta får och getter beta i skogen
- Par. 2 Trädplantering befrämjas
- områden inhägnas, och besås
 - hägnaderna vårdas i många år, tills skogen klarar sig - Byarnas bevarande mot eldsvådor genom lövträds-plantering
 - Skadegörelse på planterade träd:
 - stockstraff med gren i handen
 - brottet förkunnas från Predikstolen
 - återplantering eller ersättning
 - 1752 års boställsordning för skoglösa hemman: årligen plantera 12 lövträd i hagar och utmarker
 - Bortläggande av skadlig Bröllopped:
 - nedsättandet av unga träd vid gården och kyrkvägen
 - böte: 1 R: dr för varje träd
 - I stället Ny Bröllopped:
 - plantera 2-4 fruktträd eller vårdträd
 - böter: 4 R:dr per hjonelag
 - plantering på hjonelagets bekostnad
- Par. 3 Humlegård skall finnas på varje hemman.

KAPITEL 6. OM VÅDELDS FÖREKOMMANDE

- Par. 1 Varje hemman
- brandspruta (försvarlig)
 - stege, båtshake, vattenämbar
- Par. 2 Byalaget
- större brandspruta
 - brandordning
 - byalaget kan anmälas till sockenstämman vid försummelse
- Par.3-6 - brandsyner - sotsyner
- böter, även utan skada vid ovarsamhet med eld 5 Daler
 - Tjänstehjon: stockstraff, fängelse, spö, ris (andra gången)
 - brandvakt vid storm
- Par. 7
- rekommenderas utflyttning från byn när husen förfallit
 - annat takmtrl än halm
 - smedjor och badstugor flyttas 100 famnar från hus.

KAPITEL 7. OM ÖFWERFLÖD OCH UTSVÄFNINGAR SAMT ÅTSKILLIGA

ORDNINGSMÅL INOM BY

- Par. 1 Tydligt ett försök att få allmogen att leva mer sparsamt, att "inte påverkas av statusänkande".
Stora kalas var antagligen ett sätt att visa sin levnadsstandard, eftersom det inte fanns så mycket saker att spendera pengar på.
Bröllops- och gravöl brukar pågå upp till 6 dagar
Byamännen bör komma överens om att
- barnsöl, gravöl 1 dag
 - bröllop 2 dagar
- ytterligare en dag kan tillåtas för de som tjänat, och närmsta släktingar och vänner.
- husförhörskalas: många rätter, öl, brännvin avskaffas
- Par.2 man vill stävja användandet av utländska drycker, tyger och grannlåtskram.
- husvärd förbjödes bestå eller tillåta medförd förtäring vid vite av 10 R:dr av
 - punch, vin, caffè, s k toddy
- "Ware således för ewiga tider, all flärd, fåfänga och lättsinnighet bannlyst från Uplands redlige Innewånarens seder och bruk!"
- Par. 3 Ungdomens danser, lekar och oskyldiga nöjen om aftnarna
- böra tillåtas, ja även uppmuntras:
- Befrämjar:
- kroppens styrka
 - sinnets munterhet
- tillstånd och övervakning av föräldrar
 - förbud för rusgivande drycker
 - ej före kl 6 på söndagarna
 - förbud: förbjudna spel, fylleri, oanständig levnad
- Par. 4 S:t Staffansvisan på Annandag jul
- att utanför andras fönster och dörrar sjunga den, är en emot Sabbatens helighet och värdighet stridande osed
- Par. 5 Snatterier: böte till de fattiga i socknen
- första gången 5 R:dr,
 - andra gången dubbelt,
 - tredje gången efter domstolens utslag
- Par. 6 Resor på söndagarna
- förbudet före kl 4, med mindre nöden fordrar det
- Par. 7 Passtväng - lösdrivare

- förbjudet ~ hysa nattgäster utan legitimation
- 25 R:dr vite
- anmälan till Kronofogden när någon får besök av lösdrivare, skojare, utsocknes, tiggare, passlösa - anmälan även av passförsedda gårdfarihandlare, smidesförare

Par. 8 Ej tillåtet att låta inhysseshjon uppsätta stugor utan grannarnas hörande och godkännande

Par. 9 Auctioner - en mängd regler bl a: den som vid Auction säljer tillredt caffèe, böter 10 R:dr

Par. 10 Vid allmän sjuklighet i byn

- anmälan till Pastor eller Kronofogde
 - att i tid låta med skyddskoppor ympa sina barn
- Skjutsning
- undvika att låta små gossar utsänds i skjuts - olyckor
 - laster och osedlighet på Gästgivargården

KAPITEL 8 OM WITENS UTTAGANDE OCH BYCASSANS FÖRVALTNING M.M.

Par. 1 Om böter inte godvilligt erlaggs tages pant, som försäljes på auktion.
Ev överskott återgår.

Par. 2 Husbonde har bötesansvar för barn och tjänstefolk, även statorpare, men har rätt återkräva från dessa.

Par. 4 Redogörelse för böterna skall via kronofogden skickas till landshövdingen

1. Barna-underwisningen: "heligaste plikt att inrätta stadigvarande Scholor"
2. Fattigförsörjningen. Församlingens ovillkorlig skyldighet att försörja sina egna fattighjon och förekomma deras omkringstyrkande i andra socknar eller städer
3. Rätt hushållning med Grödan.
" om Uplands slättbyggds Allmoge, att den är Höst-rik och Wårfattig"
4. Ängs- och Boskapsskötsel. "Ängen är Åkerns moder"
borde vara 5 lass hö till 1 tunnland åker;
nu är det omvänt: 20 tunnors utsäde - endast 10-15 lass hö och gård
5. Skogsplantering. 'den icke sår, skall heller icke skörda'
aktsamhet om skogen: "den oförnuftiga meningen att det är mindre brottsligt och mindre vanhedrande, att olovligt tillgripa skog, än att stjäla annan egendom"
6. Ny-Odlingar
 - kärr och mossar
 - vida samfälliga betesmarker
7. Enskiften
 - 1807
 - Åtminstone Storskiften
8. Bi-näringar
propaganda för:
 - ladugårdsskötselns förbättring - salpeterillverkningen
 - Potates-plantering, högst nyttig
 - Bi-skötsel (obs Öbergs bok om Västra Ryd)
 - linodling
 - trädgårdsskötsel
 - humlegårdar
 - tobaksodlingar
9. Kongl. Landthushållnings-Sällskap skall biträda med:

- råd
- upplysningar
- belöningar
- penningeförsträckningar

Upsala Slott i Lands-C:ancelliet den 20 November 1820. B.W. Fock . J.A. Carlsson

Byordning för Uppsala län 1820

Tryck i UUB. Byordningen tryckt även i Uppsala läns Kongl. Landthushållningssällskaps handlingar. 1821. Handskrivet exemplar i ULA.Uppsala länsstyrelsens kansli E XVII: 1.

Byordning i Uppsala län.

Näst sann Gudsfruktan, är wördnad för Lag och Öfwerhetens bud, aktning för Medmenniskors rätt samt eget noggrannt iakttagande af ordning, flit och sparsamhet i yttre och inre hushållning, den källa. hwarifrån förnöjsamheten och wälmågan ut-gå. Den som åsidosätter dessa dygder, han förspiller sin egen sällhet: an här förlorad för fosterlandet och wanslägtas från widtfrägdade förfäder, de der med orubbligt hjeltmod och med glädje wågade blod och lif i strid för Konung, lagbunden frihet och fosterjord. men, under utöfning af fri-dens lugna yrken. med lika alfwar och med rast-lös werksamhet arbetade på sitt eget wälstånd och förberedde åt sina barn skördarne, som wi nu med lätt möda insamla från de fordom wilda fält, hwilkas bördighet. näst Försynens Nåd, är en frukt af dessa våra Fäders ihärdiga flit, omtanka och mannlige kraft. Wi skola alle idka att likna dem häruti. Wi skola, som desse våra Förfäder. med klok och modig werksamhet arbeta, ej blott för war egen, men ock för våra efterkommandes sällhet. och så en gång, såsom de. i lifwet glädjas af vårt werk och ihågkommas med tacksamhetens wälsignelser på våra grafwar; men wi kunna och skola ännu till deras redbara dygder lägga det ljus. som wetenskaperna och erfarenhetens lärör i senare tider spriddt öfwer Landthushållningens alla delar. För att betrygga hwars och ens rätt. att, ostörd af grannar, fri från obehagliga. tidspillande och kostsamma Rättegångar om obetydliga ämnen, men likwäl, under fullt åtnjutande af samhällslefnadens alla fördelar, sköta sin jord och sin egendom på det bästa sätt han will och kan, är det, som en förnyad, efter tidens kraf lämpad By-Ordning, nu, efter nästan alla LandsFörsamlingars önskan, för Uppsala Läns aktningsswärde Jordbrukare framlägges.1 Cap. Om By-Ordningsman, By-Rätt och By-Stämman.

§ I. Hwarje större By, eller flere angränsande smärre med underlydande Torp. allt efter som nödigt aktas. bör utgöra ett Bylag, hwarest skall finnas en By-Rätt. bestående af en Ordförande, hwilken kallas Ordningssman, och twenne eller flere Bisittare, i mohn af Bylagets storlek. Desse wäljas genom flesta rösterna på twenne år för hwarje gång, å allmän ByStämman den 2:dra Januarii af samtliga Bylagets jordbrukande husfäder. såwäl Jordägare som Boställshafware Arrendatorer och Jordtorpare. Hwar och en för Gudsfruktan. godt förstånd, redlighet. werksamhet och insigter i Landtbruket känd hemmansbrukare kan till Ordningssman eller Bisittare wäljas. Desse uppdrag, hwilka äro bewis_ af medbröders hedrande tillförsigt, kan ingen sig undandraga utan fullgiltiga, eller af de fleste wäljande godkända skäl, wid 10 R:drs wite till ByCassan: dock må icke Kronans

Embetsmän, emot deras wilja, utses till Ordningssmän, emedan de i sine tjenstegöromål kunna äga laga hinder att slik befattning sig åtaga.Ordningssmannen kan, efter denna tid, å nyo inwäljas: han må likwäl då kunna afsäga sig förtroendet, om han will; men af Bisittarne bör åtminstone en årligen ombytas, sedan hans befattning fortfarit de första twenne åren. Skulle den oförmodade händelse någonsin inträffa, att Ordningssmannen är trög och försumlig i sina pligter, så äger hwilken Byman som helst, att anmäla sin klagan deröfwer hos Församlingens Pastor. hwilken ej lærer underlåta att på tjenligaste sätt söka rätta hwad som kan wara feladt. Om åter Ordningssmannen förmärker grof efterlåtenhet hos sine Bisittare, och sådant fel ej rättas genom wänliga warningar, äger Ordningssmannen genast sammankalla ByStämman. för at en pålitligare Bisittare inwälja. hwilket Bylaget icke må neka, så länge Ordningssmannen icke sjelf förwerkat dess förtroende.

Dör Ordningssmannen, sammankalles då Bylaget af Bisittarne att wälja en annan. Sjuknar Ordningssmannen, eller kommer han att länge wara borta från sitt hemwist, wälje Bylaget likaledes en annan. som emellertid förestår hans befattning.

§ 2. ByRättens åliggande är att befordra denna By-Ordning till verkställighet och att dymedelst befrämja Bylagets bästa. Dess medlemmar skola så uppfylla denna skyldighet, att de med fredade samweten må kunna answara derföre, att intet af dem försummas, som kan leda till allmänt gagn. Isynnerhet skall Ordningssmannen med lefwande nit och klok omtanka omfatta alla Bylagets allmänna angelägenheter. Han skall wara den förste, att, äfwen med efterdömen af ordning och omtänksam hushållning gagna Bymännen under det han tillika uppfyller sitt kall, såsom Ordningssman, utan fruktan, hat och förtryck. likasom utan efter-låten flathet: aldrig förgätande, att den makt han får utöfwa. är honom gifwen. ej för hans enskildta skuld. utan för att dermed befordra Bylagets och det allmännas werkliga gagn. Ordningssmannen en-sam afgör de hos ByRätten förekommande mål och är ansvarig för beslutens riktighet; men han är skyldig, att i alla frågor, som tillhöra ByRättens handläggning, inhämta utlåtande af Bisittarne, hwilkas pligt det åter är. att ständigt och troget samt utan all dröjsmål gå Ordningssmannen till-handa med alla upplysningar. som de kunna lemna. Ordningssmannen har uppsigt öfwer det hela, men indelar Bylaget i wissa Districter emellan Bisittarne, för att genom dem få mycket snarare och säkrare erhålla kunskap om hwad inom Bysamhället föregår.

Hos Ordningssmannen. eller på något annat tjenligt ställe, som han utsätter, har ByRätten Fyra Lagtima sammankomster. nemligen sista Söcknedagarne i Mars, Junii, September och December Månader. Dess första göromål blifwa då, att, efter denna ByOrdning, afsluta twister och fälla Bymännen till answar för de här nedanföre uppräknade felsteg eller försummelser. som under sista trenne Månader sig tilldragit: äfwen som ByRätten då ock bör öfwerlägga om hwad som hör till Landtbrukets förbättring och Bylagets förmon i allmän-het. hwilka öfwerläggningar likwäl sedermera å allmän sammankomst

föreläggas samtliga Bymännen till slutlig pröfning och afgörande: — men äfwen emellan ofwannämde wanliga tider samman-träder ByRätten, så ofta Ordningssmannen finner sådant nödigt. eller ärenden förekomma, som icke tåla dröjsmål. Kallelse till ByRätt skall alltid ske minst en dag förut. Sådan kallelse hör hwar och en inom Bylaget hörsamma wid 24 skillingars wite. Uteblifwer han och wisar ej giltigt förfall. warde fälld till witet. och dubbelt, eller En Riksdalers wite, honom förelagdt. Tredskas han också då, utgiwe äfwen sistnämde summa, och warde saken afgjord på för hand warande skäl. Ej må ByRätten annars dömma någon ohördan. ByRätten kan fälla Bylagets medlemmar till de i denna ByOrdning öfwerenskomna witen och ersätt-ningsmedel; men de böter och straff hwarmed Allmänna Lagen eller särskilda Författningar belägga förbrytelser, kan ByRätten aldrig ådömma någon, ty sådant åligger den lagliga Domaremakten. Sjelf, eller genom den af Bisittarne, inom hwilkens District af Bylaget något gröfre brottmål händt, bör Ordningssmannen likwäl genast hos KronoFogden eller Länsmannen i häradet sådant anmäla till laga undersökning och åtgärd. Icke heller kan ByRätten, under hwad sken det wara må, befatta sig med någon sådan betydligare twist, som angår Bymans eller annan persons äganderätt. annorledes än att den söker uppmana till förlikning. Äfwenså får ByRätten på intet obehörigt sätt blanda sig i Bymännens enskildta inre hushållning eller göromål, utan bör den fast hellre göra allt, för att utrota det oanständiga och lastbara squaller, hwarigenom husliga sammanlefnadens glädje så ofta förstöres. ByRätten skall hellre fria än fälla den tilltalade, om hans fel är underkastadt skäligt twifwelsmål. Besluten böra grundas på den tilltalades eget erkännande, eller på ByRättens egna säkra och sam-vetsgranna kännedom om sanningen, eller på trowärdige per-soners intyg; men edgång kan ByRätten aldrig af-fordra någon, under hwad förewändning som helst. Denna ByOrdningens föreskrifter böra utan förtydning tjena till efterrättelse. Deras syftemål är, att straxt och i wänlighet rätta sjelfswäld och smärre afwikelser från god ordning, att befrämja grannsämja och goda seder, samt att bringa Landtbruket, särdeles i Bylag och sam-fälligheter, till att den stadga och fullkomlighet, som detsamma kan ernå under kloke, idoge och af obe-tänksamme grannar ostörde idkares wård. Byordningen gäller icke utom Bylaget, och icke eller för andre än innehafware af de hemman. som i densamma ingått; dock kan, inom By, ingen undandraga sig ByOrdningens efterlefnad, om de fleste hemmansinnehafware wilja den antaga. och framdeles blifwande ägare eller åboer äro skyldige att underkasta sig den, om densamma redan är antagen.

Der flere Byar gränsa tillsammans i åker, äng eller betesmark, antingen de mötas i öppet fält eller hafwa åker- och ängsskiften med hwarandra, eller med gårdesgård skiljda äro, böra de förpligta sig, att denna ByOrdning efterlefwä.

§ 3 Ordningssmannen äger äfwen makt, att, när han antingen sjelf pröfwar nödigt, eller warder af någon Byman derom anmodad, kalla Bylaget till allmän sammankomst

eller ByStämman. Denna kallelse sker genom en hos Ordningssmannen förwarad tienlg Staf, hwarå tecknadt Bylagets namn, samt att den icke åtydes utom Bylaget. Från Ordningssmannen lemnas denna Staf till närmaste granne, hwarefter den, så vidare, man emellan, utan ringaste uppehåll i den stadgade ordningen, inom Bylaget fortskaffas. Wisar någon försummelse eller motwilja härwid, utgifwe han första gången 24 skillingar Banco och andra gång-en dubbelt. Till allmän sammankomst samlas By-laget alltid, och utan särskild kallelse, den 2:dra Januarii hwarje år, i ändamål, som nedan för-mäles. och det wid äfwentyr, som i 4:de § stadgas.

§ 4 När stafwen således omlupit, bör åboen sjelf från hwarje hushåll, på dertill utsatt tid och ställe sig infinna för att samråda om hwad af Ordningssmannen kan blifwa förestäldt. Uteblifwer någon, utan att wara sjuk, förut bortrest. eller hafwa annat fullgiltigt förfall, utgifwe han hwarje gång 24 skillingar Banco, och ware skyldig att åtnöjas med hwad de närwarande besluta.

§ 5 Förmärkes skiljaktighet i meningarne wid allmän sammankomst, så bör omröstning anställas, och beräk-nas då enröst för hwarje af de röstandes innehafwande Öresland inom Bylaget. Efter Öretal böra äfwen alla bidrag till gemen-samma arbeten af Bymännen utgöras. så framt icke Bymännen finna skäl att öfwerenskomma om någon annan grund. Som JordTorpare icke skäligen kunna uteslutas från deltagande i Bylagets angelägen-heter, så bör, wid första sammankomsten. då denna By-Ordning börjar gälla, ett wisst öretal i mohn af stor-leken. jemförd med ägorne till det hemman hwaraf Torpen blifwit tagve, åsättas alla Jordtorp inom Bylaget, i fall hemmansägarne så för godt finna. Detta öretal bör sedan förblifwa oförändradt och tjena till grund såwäl förTorparnes rösträttighet å Bystämmorne, som för deras skyldighet, att med Bymännen deltaga i gemen-samma arbeten till Byns gagn. Äro rösterna lika ä ömse sidor, gälle då den mening, som Ordningssmannen biträder, och beslutet uppsättes. där så ske kan, skrift-ligen i få ord, men tydligt, uti en minnesbok, som hör föras wid hwarje ByStämman och hos ByRätten samt af Ordningssmannen förwaras. Beslutet uppläses genast och undertecknas af twenne eller flere af ByRättens eller Bylagets med-lemmar. Skulle ingen närwara, som kan dessa be-slut skrifteligen författa, så gälla de ändock då de af trowärdige män witsordas.

Skulle beslutet i sådan Allmän ByStämman ogilla ByRättens eller någon enskild Bymans förslag i de förekommande öfwerläggningsämnen, rörande allmänna företag till Bylagets gagn, äge då Ordningssmannen, om han så nödigt finner, eller någon en-skild det påstår, att tillkalla besigtning å stället an-tingen af närmaste öjåfwiga Utbya ByRätt, eller ock af andre gode Män jemte någon af ortens KronoBetjening, för att derwid tillhandagå med upplysningar, hwarefter ärendet, om twisten icke kan annorlunda slitas, underställes Kongl. Maj:ts Befallningshafwandes pröfning, derest alla öfwerenskomma att åtnöjas med dess beslut, men i widrigt fall bör det till Domstolen i Orten och näst in-fallande ting instämmas. Skulle då befinnas, att någon eller flere af grannarne

oskäligen satt sig emot det, som till Byns verkliga nytta varit, i wälmening. föreslaget, ware skyldige ej blott att efter skälig räkning gälda all den kostnad, som genom Synen eller Lagsökningen de öfrige tillskyndats, utan ock all den skada genom deras tredskande kan hafwa uppkommit. Finnes någon i By, som är begifwen på fylleri eller slösaktighet, wårdslösar sitt jordbruk och sin hushållning, eller ständigt sätter sig emot de nyttiga företag som öfrige By-män wilja befordra, ware då Ordningssmannens rättighet och skyldighet. att, när en sådan person icke låter rätta sig genom warningar, hos Domstolen derom göra anmälan, på det han må kunna ställas under Förmyndares wård och uppsigt.

§ 6 På sätt i 3:dje § är sagdt, samlas Bymännen årligen den 2:dra Januarii å det ställe, som Ordningssmannen utsätter. Då uppläses alltid för By-männen åtminstone de nödigaste punkter af denna ByOrdning. Derefter företaget granskning af den Redogörelse för nästförflutna års åtgärder, samt _B 'Kassans tillstånd och användande, som ByRätten är pliktig att då framlägga. Då tiden är inne, att ny Ordningssman för Bylaget skall wäljas, ware afträdande Ordningssmannen skyldig att genast till honom emot quitto aflemna Stafwen. Kassan jemte alla de handlingar, som Ordningssmannen tillkommer att hafwa under sin wård. Finner sig någon Byman missnöjd med Ordningssmannens redowisning, eller tror han sig kunna bewisa ByRättens Ordförande eller Ledamöter försummelse eller uppsåtliga felsteg, hwarigenom skada skett. ware skyldig. att sådant nu ock anmäla. Kunna ByRättens medlemmar icke då genast så tydligen ådagalägga deras oskuld, att de fleste Bymännen frikalla dem från ansvar. så bör efterträdande Ordningssmannen instämna de tilltalade till Dom-stolen i orten, att den skedda skadan ersätta, om den icke i godo godtgöres. För öfrigt är hwarje Byman, äfwen emellan dessa årliga sammankomster. öppet, att framföra sin klagan. på behörigt och anständigt sätt, och ware Ordningssmannen, derest han brottslig finnes, alltid skyldig att ersätta all den skada han Bylaget orsakat; hwaremot den, som icke blyges att framträda med ogrundade beskyllningar emot honom, och oaktadt warningar, icke afstår derifrån, gör sig förfallen till 6 R:dr 32 skillingars afgift till ByCassan. Är Ordningssman i något mål jäfwig, afhålle sig då från med-delande af beslut deri och warde, i stället, förre Ordningssmannen i Byn eller en Utbya Ordningssman anmodad att ärendet pröfwa och afgöra. Nedannämde omständigheter skola anses såsom jäf. nemligen, om målet rörer Ordningssmannens föräldrar, barn eller syskon, swärföräldrar, måg eller sonhustru, swågrar eller swägerskor, stjuvfader eller stjufmoder: om Ordningssmannen har Rätte-gång wid Domstol med den tilltalade, eller om saken rörer honom sjelf få omedelbarligen, att hans eget ansvar derigenom är i fråga, och af målets utgång beror. Dessa jäf gälla dock blott i enskildta ärender; men icke i dem, som röra hela Bylaget och således äro af allmännare omfattning, ej eller sträcka de sig till Bisittarne i ByRätten.

§ 7. ByRätts beslut, så widt de med föreskrifterna i denna ByOrdning enlige äro, gånge alltid genast i verkställighet, oaktadt klagan kunde wilja anföras deremot.

Den missnöjde äger, att till näst-infallande lagtima Ting i Häradet, instämna Ordningssmannen för att winna ändring, om han för-menar sig wara orätt behandlad. — Försummar han detta, hafwe då ej vidare rätt till talan i saken. Tappar han målet genom Domstolens slutliga Utslag. ware skyldig, att icke allenast ersätta Ordningssmannen all dess kostnad, beswär och tids-spillan. hwarå räkning wid Domstolen bör företes, utan ock att särskilt till ByCassan utgifwa 6 Riksdaler 32 skillingar.

§ 8. En och hwar af Bymännen åligger att wisa Ordningssmannen och ByRätten lydriad, höflighet och aktning: hwaremot Ordningssman och Bisittareskola med vänlighet och saktmod bemöta alla och i sina handlingar ständigt hafwa rättwisan, utan afseendepåerson, till sitt enda föremål. Den sig fördristar, att inför samma Rätt, wid allmän By-Stämman eller wid witeus uttagande, bruka oanständiga eller föraktliga ord eller åthäfwor, utbrister i eder eller swordomar, eller nyttjar wåld. warde af Domstolen i orten straffad efter allmän Lag och Laga Stadgar, och gælde derutöfwer till ByCassan hwarje gång 2 r:dr Banco. Finnes någon wid sådant tillfälle wara öfwerlastad af starka drycker, warde han genast från sammankomsten afwist, gifwe en lika summa till ByCassan och pligte dessutom efter allmän Författning för brottet.

2 Cap. Om hägnad, stängsel och dikning m. m.

§ 1. Höst och Wår, eller flere gånger om året, der så nödigt pröfwat, anställes, uppå ordningssmannens tillsägelse, Gärdesgårdssyn af samtliga Bymännen, hwarwid alla bristfälligheter å hägna-der, grindar eller led, för hwilka en hwar efter sin ägodel bör ansvara, noga antecknas samt wiss dag till deras lagliga iståndsättande förelägges. Enär den sålunda föreskrifne tid inträffat, företages genast eftersyn till utrönande om allt är fullgjordt. Beträdades någon då med försummelse, så fälle honom ByRätten, att, efter utsedde gode Mäns upp-skattning, ersätta skadan, om sådan skedd är samt wedergälle han till fullo den kostnad som uppgår för bristernas iståndsättande, hwarom Ordningssmannen utan vidare dröjsmål besörjer; äfwen som Ordningssmannen alltid, så fort någon hägnad för-märkes wara ogilld, förständig ar ägaren om dess lagande och derest denne i sådan skyldighet tredskas, genast besörjer iståndsättandet för lego och läger dessa medel ofördröjeligen utmäta. 5 Cap. Byggn. Balk. och Kong]. Förordn. den 9 Febr. 1802 stadga answaret för försummelse att under-hålla hägnad i laggillt skick.

§ 2. Skulle någon finnas så illa sinnad, att han af hat, ondska. öfwerdåd, eller för att insläppa kreatur, nedrifwer och förderfwar Grind, Led eller Gärdesgård, befordre då Ordningssmannen, på By-Cassans bekostnad, den brottslige till ansvar och skade-ersättning derföre, wid Domstolen i orten. och fälle honom ByRätten dessutom. om han Bylaget tillkörer, att utgifwa 3 Riksdaler 16 skillingar till ByCassan.

§ 3. Till förekommande af skada genom driffall, bör ingen Gärdesgård omkring åkerfält, då den af gårdsel

uppföres, hädanefter stängas på annat sätt, än att den, derest icke markens beskaffenhet sådant hindrar, åtminstone nedsättes tre fjerdedels aln djupt uti ett twenne alnar bredt dike, äfwen om någon grannes åker skulle stöta derintill. i hwilket fall halfwa diket uppgräfwes af hwardera Jordägaren. Sker annorledes. äge Ordnings-mannen rätt, att sådan gärdesgård nedtaga och. på sätt ofwan nämnes, den emot lego uppsätta. samt betalningen derföre af den tredskande ut-taga.

§ 4. På det att diken, der markens läge så fordrar, må med nytta kunna anläggas och widmakthållas, böra grannarne, årligen, om våren, när kälen går utur jorden, sammankallas af Ordnings-mannen till syn å alla sådana diken, som hafwa gemenskap med grannars ägor. För de diken, som endast skola gräfwas djupare eller upprensas. åläggas ägaren, att, inom bestämd lämpelig tid, hafwa sådant behörigen verkställt. Dikningen besörjes ock annars för lego af Ordningsmannen, på sätt om hägnaden stadgadt är. Angående flod-dikens upptagande å nyo, förhållas enligt före-skriften i 3:dje Capitlet.

§ 5. Om wattnet uppdämnes å nästgränsande Bys ägor, bör Ordningsmannen derstädes tidigt tillsägas, att ofördröjelen föranstalta om wattnets utsläppande. Sker sådant icke ändå, och kan ingen wänlig förening härom träffas, då måste den lidande söka Domaren, för att winna rättelse och ersättning för orsakad skada. som genast bör af ojäfwige män uppskattas. 6:te Cap. Byggn. Balken tjenar till efterrättelse rörande Dikningsskyldigheten.

§ 6. Näst före wanliga Slottertiden bör Ordnings-mannen sammankalla grannarne, att förena sig om wiss dag till samfäldta ängars afslående. Wid samma tillfälle böra waden uppgås, samt stenar, der sådane förut icke funnits. nedsättas i stället för pålar, till så mycket säkrare och waraktigare rämärken. wid äfwentyr att desse eljest för lego anskaffas af Ordningsmannen. på den tredskandes bekostnad. Den som slår öfwer wadlinien. gifwe dubbel ersättning efter ByRättens pröfning.

§ 7. Alla nödiga wägar inom ägorne samt till och från By, böra. grannarne emellan, efter_ äretal för_ delas. Sedan hälle hwar sitt wägstycke, så försvarligen wid makt. att wägen. utan olägenhet för åkdon, redskap och dragare, kan befaras. Försummar någon att bättra den bro eller wägstycke, somgrannarne, wid besigtning. den Ordningsmannen i början af October månad hwarje år anställer, för-klarar ogild, och öfwerenskommit böra iståndsättas inom wiss tid efter skedd tillsägelse derom; så åligger Ordningsmannen, att då sådant wid skedd eftersyn funnits åsidossatt_ för lego genast låta bättradet det bristfälliga och betalningen derföre af den tredskande utmäta.

§ 8. På det Bymännen så mycket bättre må kunna färdas öfwer diken, hwar helst nödigt är. utan fara att dem nedköra eller igentrampa, skall hwar och en jordbrukare i By hålla lösa flyttbroar i mohn af behofwet. Försummas detta och sker derigenom skada å grannes dike, warde den, efter ByRättens beslut, fullt ersatt, och äge Ordnings-mannen att låta dylik flyttbro förfärdiga samt kostnaden derföre hos den tredskande uttaga; eller ock bör i ByStämman

öfwerenskommas hwarest fasta broar skola anläggas för sädens inkörande m. m.: åliggande ByRätten att likaledes befordra sådan öfwerenskommelse till verkställighet för lego, om försummelse inträffar.

§ 9. Kör eller rider någon öfwer grannens Trädesåker, utan hans tillstånd och innan käle inträffat, erlägge 24 skillingar. Kör någon samma tid öfwer hans sådda åker. utgifwe 2 Riksdaler. Går eller rider han öfwer sådd. ofrusen åker, fälles till En Riksdalers afgift. För olofliga gång- eller körwägar öfwer äng om sommaren fälies till En Riks-dalers wite. Andra gången fördubblas answaret.

§ 10. Om grannarne samfäldt uppå en wiss trakt så sina ärter eller rofwor. bör ingen tillåta egna eller andras barn att där plocka ärter eller upptaga rofwor, utan böra grannarne förut derom tillsägas. om sådant må bewiljas, på det ingen, genom nedtrimpning, af oförstånd må skada andras åkrar. Sker annorlunda, gäldes första gången för hwarje barn, som der ertappas, 12 skillingar Banco, och andra gången dubbelt, samt alltid skadan åter.

§ 11. Till förekommande af den skada ä åker och äng. hwilken så ofta förorsakas genom resan-des försummelse, att, emot stadgandet i 9:de Cap. 5 §. Byggn. Balken, igenstänga grindarne efter sig, bör hädanefter hwarje husägare hafwa sin hemmawarande swinkreatur afstängde nattetid när marken bar är och kälen gången urjorden, wid wite, första gången. för hwarje swinkreatur, 32 skillingar Banco, ändock att ingen skada sker; men inträffar sådan, så bör den ock ersättas. Sker slik försummelse flere gånger, gäldes samma wite dubbelt och godtgöre alltid skadan.

§ 12. Under de sä kallade Andtiderne äger Ordningsmannen dessutom makt, att. enär han pröfwat nödigt. anbefalla. det swin och andra kreatur, äfwen om dagen. må hållas afstängda. För tredskande häremot gäldel hwarje gång En Riksdaler Banco.

3 Cap. Om samfäldta arbeten och om fiskande samt wattudrag.

§ 1. Enär Ordningsman sjelf anser för godt, eller warder af någon granne påmint, att wårtiden låta från sädesgårdet eller ängen utsläppa det quarstående wattnet, böra Bymännen af Ordnings-mannen kallas, att, på utsatt tid, sig inställa till samma arbetes förrättande i den mohn på hwar och en, efter hans ägo-andel, bör ankomma och hwilket derföre bör wara förut utstakadt å By-Stämman. Försummas detta af någon Byman, eller går han bort innan allt är fullgjordt, eller verkställer han arbetet illa och odugligt. utgifwe 16 skillingar Banco wite, och betale dessutom den, som af Ordningsmannen genast antages att arbetet i hans ställe förrätta.

§ 2. Då Flod-diken, efter föregången syn, å nyo måste uppgräfwas. hwartill skyndsamhet och en större folkstyrka erfordras, bör ett sådant arbete ske lika gemensamt och wid samma wite för försummelse, som i I § stadgadt är.

§ 3. Alla Byar böra. så widt möjligt är, med ymnigt och godt watten wara försedde, och skola der-före brunnar, källor eller andra samfäldta wattuställen ständigt hållas wid

makt. Blifwer det nödigt att sådana rensas eller uppgräfwat, får ingen sig derifrån undandraga. Sker annorledes, hafwe Ordningsmannen makt, att låta för den tredskande lega arbetare, samt att arbetslönen sedan uttaga.

§ 4. Årligen skola alla strömmar. åar och häckar upprensas, under torraste tiden på sommaren, enligt Kongl. Maj:ts Nådiga Förordning den 20 Februaris 1764, och på sätt i orten öfligt warit, eller öfwerenskommas kan. KronoBetjeningen åligger. att derå hafwa tillsyn: men Ordningsmannen i hwarje By bör dessutom wara omtänt, att på allt sätt befrämja detta för jordbruket så wigtiga göromål, samt besörja. att KronoBetjeningens före-skrifter derom skyndsamt och med alfwar af By-männen efterkommas. Allt hwad som kan hindra wattenets fria och naturliga aflopp, såsom wass. gräs-rötter, wrak af nedfallen skog. nedfallna lösa stenar. med mera dylikt. bör då sorgfälligt bort-rödjas. Ordningsmannen besörjer. att duglig karlskyndsamt anskaffas. som för lego verkställer arbetet på bekostnad af den, som tredskas att in-finna sig.

§ 5. De. som hafwa katsor i Insjö eller ä, skola tillse, att deras katse-hag icke får med isar och wärwatten bortflyta. hwarigenom skada, medelst uppdämning, lätt förorsakas. Den i sådan tillsyn brister, är förfallen till ett wite af 2 Riksdaler Banco, och ware skyldig att wraket skyndsamt bortskaffa. Att i åar och bäckar stänga hag för Fiskeredskap, ware förbjudet wid 2 Riksdalers wite. I stället må nyttjas ryssjor, hwilka lagom öfwerissas. dock att allt sådant ris genast efter slutat fiske sorgfälligt borttages. wid lika wite, eller om tredska förmärkes, uppdrages å tjenligt ställe för lego, hwarå allt Ordningsmannen fäster alfvarsam uppsigt.

§ 6. Allt fiskande med täta notar och fiskebragder, höstetiden. i insjöar och åar. är högst skadligt, emedan den unga fiskeafweln derigenom medtages. och slutligen på sådant sätt skulle utrotas. Det är ock derföre wid 20 Daler S:mts wite förbjudet i Kongl. Stadgan om Fiskerierne af den 14:de November 1766. Ordningsmannens skyldighet är. att, wid eget ansvar, hos Krono-Betjeningen, till befriande genast anmäla de förbrytelser. som inom Bylaget kunna i detta afseende blifwa begångne. men hwilka han förut genom alfwarliga föreställningar bör söka förekomma. Samma Höga Författning ålägger Jordägare, wid 50 Daler S:mts wite, att wintertiden, när stark köld eller mycken snö inträffar. upphugga wakar och öppningar å isen och dem öppne hålla. å de insjöar. större eller mindre, hwarest fisken kan quäfwat af täppning, hwarå Ordningsmannen. wid lika högt wite, är ålagt att hafwa uppmärksamhet. Arbetet besörjes af honom för lego på den tredskandes bekostnad.

4 Cap. Om bete å samfäld mark.

§ 1. Ej må någon om wären insläppa lösa kreatur att beta på rågen, wid En Riksdalers wite för hwarje kreatur och full skade-ersättning. Sadant betande om hösten på ofrusen mark ware förbjudet wid lika ansvar. Förmenar någon Byman att sådant bete bör tillåtas om hösten sedan tillräcklig käla kommit i jorden, så att rötterne icke kunna uppryckas, sammankalle da Ordningsmannen By-laget och gifwe de flesta rösterna utslaget. på sätt i 1:sta Cap. 5 §. är

nämndt: dock må här erinras, att andra kreatur, än Swin, swärligen kunna för-tära det frusna gräset, utan att deraf taga skada.

§ 2. Som stor skada uppkommer deraf, att hästar och andra kreatur warda om wårtiden insläppte å ängarne till betning; så warder en sådan grof misshushållning härigenom alldeles förbjuden, wid wite af En Riksdaler Banco för hwarje kreatur, första gången, och sedan dubbelt.

§ 3. På det ängarne icke måtte blifwa allt för mycket nedtrampade och för nära betade, hwaraf stor afsaknad i följande årets gröda förorsakas; så är högst nödigt, att de om hösten, sedan betning synes wara lagom skedd, straxt blifwa uppfredade. Den häremot bryter, oansedt grannarne om hägnandet sig förenat. gälde 24 skillingar anco för hwarje kreatur, och ware ändock förbunden att dem genast upptaga.

§ 4. Ingen ware tillåtet, att, utan de fleste grannarnes bifall, beta eller tjudra sina kreatur i äng eller sädesgårde, änskönt det skedde på hans egna tegar eller skiften. — Den häremot sig förser, gälde för hwarje gång 16 skillingar Banco.

§ 5. Sedan ängarne äro afbärgade, böra inga kreatur insläppas till bete innan grannarne öfwerenskommit såwäl om tiden när sådant må ske, som ock om antalet samt hwilka slags kreatur de wilja der intaga. Så bör och förhållas med sädesgården, när detta skall uppläppas. För hwarje kreatur utgifwe den häremot bryter, 16 skillingar Banco, och skola kreaturen genast upptagas.

§ 6. Den, som äger åker- eller ängsfjäll uti andra Byars åker- eller ängsmark, må ej nyttja betet med flera kreatur, än Bymännen skäligt pröfwa, wid 24 skillingars wite för hwart kreatur öfwer det tillåtna antalet. Åtnöjes han icke med deras beslut, till-kalle då Ordningsmannen och hans Bisittare från annat Bylag, som saken dem emellan må bilägga och afgöra.

§ 7. Likaledes må ej den, som brukar flere hem-man, belägna i särskildta Byar, nyttja betet i hwarje Bys enskildta mark med flere kreatur, än uppå det hemman han der brukar, belöpa kunna, eller af hans grannar, som i Byn lika del äga, wanligen kunna underhållas. hwarwid Öretalet af dess lott i åker eller äng tages till grund samt i beräkningen en hälft anses lika med twenne kor: ware honom dock fritt, att der insläppa egna eller and-ras kreatur, allenast antalet icke öfwerskrider hwad för hwarje delägare i Byn kan blifwa öfwerenskommet. Den häremot sig förgår, utgifwe för hwart kreatur, som öfwer det tillåtliga antalet in-släppt är, 24 skillingar Banco, och warde kreaturen upptagne.

Inhägnar någon af samma Bys äng ett eller flere stycken till betesmark eller uppodling, minsk då, i förhållande derefter, antalet af de kreatur, som insläppas till bete å den samfälliga marken, wid wite som nyss sagdt är, för hwart och ett, som öfwerstiger det fastställda antalet.

§ 8. Det har funnits lända till en förbättrad Ladugårdsskötsel och för det deraf beroende åker-bruket wara nyttigt. att, genom anskaffande af ett års foder-förlag, ständigt föda hästar och horn-boskap inom hus, hwilket ändamål hwarje omtänksam Landthushållare lærer småningom be-möda sig att uppnå. Emellertid, och för att

före-komma, det Boskaps hvarken må minskas till antalet, eller till beskaffenheten försämrats, hwaraf, ty wär! begge delarne på nog många ställen skett, skola Bymännen sorgfälligt vara betänkte på det synnerligen wigtiga ämne, att anskaffa dug-liga tjurar, farrgaltar och springgumsar i hwarje Bylag. Desse kreatur böra vara felfrie. af godt slag, full styrka och behörig ålder. De böra af någon i hwarje större By eller förhwarf i flere af de smärre Byar, emot skälig betalning underhål-las. Sker icke detta inom Ett är, oaktadt derom å By Stämman skedd förening, wareordningsmannen skyldig att samma kreatur, på egen bekostnad, för Bylaget anskaffa, hwarförutan han bör er-sätta Bylaget all bewislig skada af slik wårdslöshet; — och erinras, i sammanhang härmed, att tjur bör alltid wäljas efter bästa mjölk-ko och aldrig nyttjas längre än till fyllda 6 år, emedan afweln af en äldre sällan blir duglig eller wid lif.

Ordningssmannen åligger äfwenledes, att esomoftast erinra Bymännen om de, genom Kongl. Maj:ts Nåd, för hwarje Landthushållare öppnade tillfällen, att, i den mohn ske kan, få Stokreatur betäckta af EsquadronsHingstar och de från Kongl. Stuterierne utdelte Hingstar, samt upp-muntra dem, att begagna desse tillfällen till erhållande af en god och stark hästafwel. Ingen må, wid 6 Riksdaler 32 skillingars wite, på samfäldt bete insläppa FölungHingstar och alltför unga tjurar. Sker sådant ändock, warde dessa kreatur genom Ordningssmannens försorg genast upptagne.

§ 9 Okynnes- eller folkilskna kreatur böra icke få gå lösa i By, utan skola vara så fängslade, att de icke kunna göra skada. Försummas detta, utgifwe ägaren. utom ersättning för orsakad skada, En Riksdaler för hwarje häst, tjur, oxe, ko eller ungnöt, 24 skillingar för får, get och swin, samt 12 skillingar för hwarje annat ofängsladt okynnes-kreatur; och äge den, som derigenom skada lider, att upptaga kreaturet. det ägaren dessutom bör igenlösa med 8 skillingar för hwarje häst eller få-kreatur, och 4 skillingar för hwarje annat. För 2:dra, 3:dje och 4:de gångerne ware dessa witen alltid fördubblade; men om ändamålet ändock icke derigenom winnes, må det okynnes- eller folk-ilskna kreaturet af hwilken som helst saklöst dödas. — Lagen stadgar i 11 Cap. 4 §. Byggn. Balken. att, då käle urjorden är, skola swin ringa-de_ vara, på det de ej må rota upp gräsmarken. Bymännen böra vara omtänkte, att sätta denna nytta föreskrift öfwer allt i verkställighet.

§ 10. Der wallgång är oundgänglig, skola By-männen sig derom förena, så som de tjenligast finna, och bör ingen. som på samma mark har kreatur sig från deltagande deruti undandraga, wid full skade-ersättning och 2 Riksdalers wite. Wid 10 Daler S:mts bot är det i 11:te Cap. 2 §. Byggn. Balken förbjudet, att begagna gossar till wallgång, utan böra quinnor eller gifta personer dertill nytt-jas: hwarå Ordningssmannen bör hafwa tillsyn.

§ 11. Yppas owanlig eller smittosam boskaps-sjuk-dom å något ställe inom Bylaget; så skall, utan ringaste uppskof, wid 40 Daler S:mts wite, enligt Kongl. Förordningen den 23 Mars 1750. anmälan derom af ägaren göras hos ortens KronoFogde till de vidare åtgärder, som samma Höga Författning föreskrifwer; och bör Ordningssmannen, derest

han förmärker minsta efterlåtenhet häruti, sådant sjelf genast hos KronoBetjeningen tillkännagifwa, till undgående af eget ersättningsanswar för all den skada genom dröjsmålet kan uppkomma. Ordningssmannen åligger owilkorligt, att, hwarje år, innan kreaturen släppas på bete, noga besigtiga dem, eller annars göra sig säkert underrättad om något kreatur är behäftadt med rots, skabb eller annan smittosam sjukdom, och så fort tecken till sådan smitta förmärkes, genast sammankalla ByStämman. att i ämnet rådgöra. Emellertid må det sjuka kreaturet, wid 5 Riksdalers wite och full skade-ersättning. ej utsläppas å gemensamt bete.

5 Cap. Om skogshushållning, trädplanter-ing och trädgårdsskötsel.

§ 1. Då kraftigaste medlet till skogens bewarande är ett minskadt användande af skogstillgångarne, så skall Ordningssmannen noga tillse, att huri Man- och ladugård byggas med ordning, god in-rättning och riktig hushållning; att onödiga gärdes-gårdar undwikas; att broar och trummor byggas af sten, och helst att Bymännen underwisas uti det i Gamla Upsala Socken redan allmänt brukliga sätt att ygga Lerhus, som äro wackra, säkrare mot eldswador, waraktiga och jemwäl mindre kost-samma, än trädhus, särdeles om lera och sand finnas i grannskapet att tillgå; i sammanhang hwarmed må erinras, att icke blott till prydad, utan ock till betydligt större waraktighet bidraget, att trädhus med rödfärg öfwerstrykas, hwarå alltså Bymännen anmanas att vara betänkte. Äfwenså böra Bymännen vara omtänkte, att, till besparande af den ofantliga mängd ungt omoget wirke, som åtgår till de nu brukliga hägnader af gärdsel, upp-föra stängsel af sten. af jordwaliar, af wattengrafwar eller lefwande häckar, allt med den rätt Kongl. Majas Nädiga Förordning den 31:sta Januarii 1815 och Kongl. KammarCollegii Kungörelse den 17 October samma år, föreskrifwa. Ordningssmannen bör söka förekomma allt olagligt och skadligt swed-jande, hwarom Kongl. Kungörelsen den 2:dra Mars 1819 närmare förmäler samt om. oaktadt all noggrann tillsyn, skogseld skulle uppkomma, genast widtaga säkra anstalter till dess dämpande. Han ställer sig härutinnan 15 Cap. Byggn. Balken till efterrättelse. Der skogen är gemensam, må ingen något hugga, ware sig hwad det vara må, utan Bymännens genom Ordningssmannen inhämtade tillstånd, och icke annorstädes. än på utstakadt ställe, eller större belopp än utsynadt är, hwaraf allt till nytta användas bör, wid wite af 2 Riksdaler och ersättning, efter Utbya ByRätts pröfning, för den skada han kan hafwa förorsakat.

Det är utrönt, att den största förödelse tillskyn-das skogarne genom får, äfwensom af getter, i de trakter der dessa finnas. Fåren afbita, helst i bör-jan af sommaren, alla unga granars toppar, och uppåta de späda tallame i grund. Fårs och getters betande i öppen skogsmark, ware derföre förbjudet wid wite af 16 skillingar för hwarje kreatur samt fördubbladt wite andra gången; och warde dessa kreatur, på den tredskandes bekostnad, genom Ordningssmannens försorg, upptagne.

§ 2. Till en rätt skogshushållning hör dock icke blott, att de redan befintliga skogstillgångarne sparsamt användas. Den som will skörda, han bör så, och om icke wi sjelfwe eller våra barn skola beröfwat all möjlighet, att i en framtid bebo landet, i saknad af tillgång å bränsle samt det nödvändigaste byggnads- och stängsel-wirke; så böra wi ofördröjeligen och förståndigt söka befördra skogens återväxt. I detta avseende skall Ordnings-man-nen wara omtänkt, att, genom öfwerenskommelse med Bymännen, få begå, att wissa till skogväxt tjenliga trakter inhägnas och besås m_e_d passande trädfrön, hwilka inhägnader noga wårdas tills skogen hunnit wäxa så långt, att den icke af Boskapen kan skadas; hwarefter desse inhägnader utläggas och andra bredewid i sin ordning upptagas, hwarmed fortfares så långt möjligt är och omständigheterna medgifwa. Ehuru sådane planteringar, genom den förmon och nytta de medföra, i mångfaldig måtte ersätta den flit och arbete derå användas, har Kongl. Maj:t dock, uti 75 § af dess Nådiga Förordning om skogarne i Riket, af den 1 Augusti 1805, täckts lofwat, att de, som härutinnan med omtänka och idoghet sig utmärka, må blifwa ihågkomne med heders- eller penningebelöningar. Likaså bidrager det icke blott till prydnad, lugn, nöje och trefnad, utan äfwen till Byarnes bewarande wid elswådor, att löfträd om-kring husen planteras. Den, som å planterade träd uppsäteligen bär wåld, straffas, enligt Lag och 64*. i samma Höga Författning, utom särskild witesbot, med 3 Riksdaler 16 skillingars plikt för hwart träd han förderfwat och skall en söndag undergå stockstraff, hållande en gren i handen, hwarjemte hans brott från Predikstolen förkunnas. Dessutom är han till återplantering eller ersättning för de skadade träden förpliktad, efter Lag.

Indelningshafware och Arrendatorer å skoglösa Boställen, äro i 2:dra afdelningen 17 §. 2 mom. af Kongl. BoställsOrdningen den 15 September 1752, uttryckligen ålagde och anbefaldte, att årligen plantera och till växt freda åtminstone 12 st. tjenliga löfträd omkring hagar och i utmark å tjenliga ställen. Om allt detta bör Ordningsmannen som oftast erinra Bymännen.

Alldeles bortlaggd warde den skogödande och skadliga sed, att, till Brölloppsfesters firande, af-hugga och i marken nedsätta unga träd wid Bröl-loppsgården och på wägen till kyrkan. Den här-emot bryter, utgifwe En Riksdaler Banco för hwarje träd, ånskönt det å egen skog är taget. I stället må man förena sig, att, till de nygiftas minne, plantera, för hwardera af dem, 2 till 4 eller flera fruktträd, eller andra löfträd, hwilkas wård och uppfredande ankommer på de nygifta sjelfwa, som deri skola hafwa wackra och nyttiga minnenaf deras hedersdag, så länge de lefwa. Försummas detta, betale Hjonelaget till By-Cassan 4 Riks-daler, och planteringen besörjes och fredas på Hjonelagets bekostnad, af ByOrdningsmannen, å egen eller annan Bymans mark, allt som lägenhet är. Denna planteringsskyldighet kan likwäl ej åläg-gas de nygifte, så framt den händelse inträffar, att de hwarken äro jordägare eller annars inne-hafwa jordbruk.

§ 3. Humbledgård skall, enligt 7:de Cap. Byggn. Balken, finnas å alla hemman, såfram icke lägen-het dertill saknas.

Trädgårdars anläggandq, efter hand, och fruktträds uppdragande, bör likaledes kunna blifwa en källa till wälstånd för idoge Landtmän, hwilka sällan kunna sakna tid och nödigt utrymme dertill. Äfwen i dessa begge fall ligger det å Ordningsmannens wård, att leda By-männens omtänka på företag för deras eget omedelbara gagn och heder, samt att tillse, det Lagens bud i ofwannämnde del efterföljes.

6 Cap. Om Wådelds förekommande.

§ 1. Hwarje helt Mantal ware försedt med en förswarlig handspruta, som Åboerne af egna me-del böra sig förskaffa. Finnes försummelse häruti wid de Brandsyner, hwarom nedan förmäles, war-de sådan spruta af Ordningsmannen genast an-skaffad på de tredskandes bekostnad. I hwarje gård skola finnas brandstega, båtshake och wattenämbar, wid lika äfwentyr.

§ 2. Enär Bylagets Cassas tillgångar så medgifwa, böra dessutom sådana Allmänna medel, framför allt annat, användas till en större sprutas anskaffande genom Ordningsmannens försorg, och författe ByRätten samt läte i SockneStämman granska nödig BrandOrdning för dess wård och användande då eldswådor tima. Wägrar Bylaget att anskaffa sådan spruta, fastän dess allmänna Cassa härtill äger medel, anmäles frågan i Sockne-Stämman, som, med afseende å Byns läge och byggnad m. m., må pröfwa, huruwida sprutan kan umbäras, eller icke. Finnes den oundgängligen nödig, warde den på Bylagets kostnad inköpt och answare Bymännen, en för alla och alla för en, för betalningen.

§ 3. Hwarje höst och wår skall ByRätten, efter skedd tillsägelse derom i Bylaget af Ordnings-mannen, anställa nödige Brandsyner, hwarwid någon af Socknens Murare, om sådana finnas, emot skälig daglön af ByCassans medel, alltid bör wara tillstädes. Synemännen skåde då brandredskapen, uppteckne alla bristfälligheter. som farliga äro. och utsätte wiss korrt tid. inom hwilken de skola wara iståndsatta. Den Husbonde. som wid den å stadgad tid sedermera skeende eftersyn finnes icke hafwa fullgjort Synemännens föreskrift, gälde 2 Riksdaler Banco. och må bristfälligheterna bättras och felande Brandredskap anskaffas, allt för lego.

Finnes eldstad wid Brandsynen så bristfällig, att eldskada derigenom tima kan, ware det Synemännens rätt och skyldighet. att densamma genast nedrifwa. och utgifwe ägaren för sin wårdslöshet 2 Riksdaler Banco. För en sådan eldstads återuppsättande i laggildt stånd gälle hwad här ofwan sagdt är.

§ 4. Så ofta Ordningsmannen finner nödigt, tillsäge han grannarne, det sotsyn kommer att anställas af ByRätten följande dag. Den som då finnes hafwa sina skorstenar osotade, utgifwe för hwarje sådan 24_ skillingar Banco, och warde ny tid, wid dubbelt wite, förelaggd. Då stormwäder om sommaren. eller annars när taken ej höljas af snö, inträffar. äge Ordningsmannen äfwen makt, att. wid wite till och med 6 Riksdaler 32 skillingar Banco, förbjuda all stark och häftig eldning.

§ 5. På försigtighet med elden beror alla Bymännens

säkerhet både till lif och egendom. De felsteg häremot inträffa, böra alltså aldrig lemnas obeifrade. Till erinran huru strängt Lagen straffar dem, införes här 1 §. i 24 Cap. Byggn.Balken, så lydande: »Alla eldstäder och skorstenar böra vara så ställde och förwarade, att eldskada förekommas må. Warder eld lös i By den Landtbo brukar. och sker det af försummelse eller wangömo hans, som är: att han sjelf förut märkt faran, eller är dermom warnad. och den ej förekommit, bär sjelf ut eller tillstädjer annan att hafwa och bära ljus utan lyckta och eld i uthus, eller der man hafwer Lin, Hampa. Hö. Spån eller annat slikt, deri eld snart taga kan, sätter ljus wid wägg, gör eld i ugn eller spisel och den ej wårdar, hafwer ljus wid säng och somnar derifrån, röker tobak i lada, foderhus eller annorstädes, der eld lätteligen kan tändas: eller skjuter owarsamt åt hus eller tak; eller warder eld lös af annor sådan försummelse, der man kunde och borde bättre wakta för skada; brinner då hus och gård upp. bygge åter jämngodan och njute ej brandstod eller eftergift å afradet. Äger Bonde jord och hus sjelf, hafwe han ock sjelf skadan. Brinna tillika upp andras hus och gårdar eller andra byggnader, gälde af sin egendom så långt den räcker, och böte 2 Daler för hwart hus, Jord-ägarens ensak. Orkar han ej skadan och böter gällda. tjene det af med arbete eller plikte med kroppen. hwilketdera han helst will, som skadan lidit. Brinner folk inne. böte full mansbot för hwardera. Brinner kyrka upp. böte 100 Daler till kyrkobyggnad. Är han mindre wällande. gälde fjerdedelen af det som sagdt är. Den owarsamt med eld omgår, på sätt, som nu är sagdt, böte 5 Daler, ändå att ingen skada sker.» Den sig på något sätt häremot förbryter. änskönt icke skada sker, warde af ByRätten genast fälld att utgifwa till By-Cassan En Riksdaler för hwarje gång. I Kongl. LegoStadgan af den 15 Maji 1805 lyder 3 Art. 9 § sålunda: »Tjenstehjon, som på ett eller annat sätt owarsamt med eld omgår, straffes som i 24 Cap. Byggn.Balken säges, och ändå att ingen skada sker, sitte det dessutom en eller 2:ne Söndagar i stocken. Sker det annan gång. ökes straffet med fängelse. spö eller ris. efter Domarens bepröfwande». Husbönder och Matmödrar böra alfvarsamt wara sina tjenstehjon. att icke genom wårdslöshet ådraga sig denna stränga bestraffning.

§ 6. Ordningsmannen bör besörja, genom öfwerenskommelse med grannarne. att, då stormwäder eller åska emot natten inträffa, en eller flere pålitliga Bymän gå brandwakt i Byn.

§ 7. Då eld under storm börjar rasa i tätt sammanbyggde Byar med eldfångda halmtak. förmår nästan ingen mensklig makt att hejda eller dämpa den förfärliga förödelser. Derföre böra Bymännen wara betänkte på utflytning från sådan By. åtminstone när husens förfallna tillstånd gör deras ombyggnad nödig. Sällan eller aldrig kan nödigt utrymme för byggnaderna brista. De böra derföre aldrig, då en gård eller By ånyo bygges. ställas för nära hwarandra, utan på tillräckligt alstånd, i wiss ordning. allt med noga iakttagande af 1 Cap. 1 §. Byggn.Balken. och helst omgifwas af prydande och nyttiga löfträd.

Bymännen böra ock wara omtänkte, att täcka sina hus, särdeles dem, som hafwa eldstäder, med annat ämne än halm. hwarigenom äfwen ökad fodertillgång winnes.

Smedjor och badstufwor böra grannarne. på gemensam bekostnad, om icke ägaren kan förmås att åtaga sig den ensam, ofördröjeligen afflytta på tillräckligt långt afstånd från Byarne, der de nu af någon Byman finnas wådliga. Der slika hus upp-föras å nyo, böra de aldrig ställas närmare. än 100 famnar från nästa hus i Byn och helst der watten är att tillgå. Sker annorledes, ware Ordningsmannen berättigad och pligtig att smedjan eller badstufwan genast låta nedrifwa och kostnaden der-före hos den tredskande utmäta. Härförutan böra Socknemännen wara omtänkte, att skyndsamligen uppgöra Allmänna BrandOrdningar för Församlingarne, der sådant icke redan skett. Ordnings-männen i Församlingarne skola alltid wara be-redde, att, wid de twenne i Lag anbefalste SockneStämmorne i Maji och October Månader, på Pastors tillfrågan, upplysa i hwad skick eldstäder och brandanstalter i Bylagen befinnas.

7 Cap. Om öfwerflöd och utswäfningar samt åtskilliga Ordningsmål inom By.

§ 1. Ingen synes wäl böra förnekas att sköta sin inre hushållning så som han will, när andra icke sker skada derigenom; men då den, som lefwer annorlunda och dyrare, än med hans tillgångar in-stämmer, skyndar till sin säkra ofärd och ger elakt efterdöme åt andra, må han, medan tid är, åtminstone af wänskapen warnas för sin obetänksam-het. Bland förderfliga missbruk i detta alseende skall räknas den owanan, att bröllopp och graföl, emot hwad i äldre Författningar är stadgadt, icke slutas förrän på 4:de till och med 6:te dygnet. Hwar och en borde sjelf inse den straffbara dårskapen af en så grof misshushållning, ej blott med de häfwor Försynen skänkt menniskan för ett måttligt bruk, utan ock med helsan och med en dyrbar tid, som nu oförswarligt förspillas; men den gamla wanan gäckar länge förnuftets röst: den mera wälmående grannen ger exemplet, och den mindre förmögne störtar sig och de sina i olycka derigenom, att han icke tweekar att följa det, ledd af den dåraktiga fruktan för wanheder om han icke kan likna den förmögna i utswäf-wande yppighet; och likwäl är det endast lasten, som wanhedrar. Den som med gladt hjerta gifwer, men gifwer endast så mycket, som hans tillgångar medgifwa, han handlar rätt och berömligt och är aktning wärd. Dessa långwarigare gästebud afläggas derföre öfwer allt, såsom skadliga, och By-männen öfwerenskomma, att barnsöl och graföl må icke hållas längre än En dag, och bröllopp icke längre än högst twenne dagar, dock så, att äfwen näst-påföljande dag kunna undfägnas de, hwilka tjenat å brölloppet eller grafölet jemte några af de närmaste släktingar och wänner samt de, hwilka äro långt bort boende, men inga andra. Bymännen må sjelwe öfwer-enskomma om de, till så mycketsäkrare efterlefnad af föreningen i denna del, wilja stadga ett särskildt wite mot dess öfwerträdelse.

De nu på många ställen brukliga stora husförhörskalaser, hwarwid hela Läsroten undfågnas med många rätter mat, öl och brännwin, böra äfwen, såsom ett onyttigt och ofta skadligt öfwerflöd, bortläggas.

§ 2. Som äfwenledes händt, ej mindre på bröl-lopp och graföl, än barnsöl och julkalaser, att utländska drycker njutits, samt utländska tyger och grannlåtskram begagnats af en del Allmoge; men en anständig och wacker klädnad efter ortens sed och af i landet tillwerkadt tyg, en tarflig, men god och wäl lagad måltid, ett måttligt förtärande af hembryggt godt öl och brännwin, bäst anstår Uplands Allmoges af ålder kända fosterlands-kärlek och aktningwårda alfwar i sina seder; så förbjuder härmedelst hwarje huswård eller mat-moder, att hädanefter, wid wite af 10 Riksdaler Banco till Socknens FattigCassa, sjelf bestå, eller tillåta någon af gästerne medföra till förtäring punsch, win, caffè eller så kallad toddy, hwilket wite af Ordningssmannen utmättes och till Pastor emot quitto öfwerlemnas.

Kongl. Maj:ts faderligt Nådiga uppmaningar till bortläggande af öfwerflöd i klädsel och lefnadssätt, kunna icke gäckas af någon rättsinnt under-såte. Den likwäl det gör, kan icke wänta sig annat än medömkan och förakt af redlige och upplyste Medborgare: Och må slutligen erinras, att den sanna glädjen säkert ännu aldrig af Allmogen njutits på stora kalaser och långwariga gästabad, i ett skenbart öfwerflöds ofta oanständiga støj och buller. Ware således, för ewiga tider, all flärd, fåfånga och lättsinnighet bannlyst från Uplands redlige Innewånarens seder och bruk! — Den som äger mera än han under årets lopp kan förtära, må använda detta öfwerskott på sina barns bättre bildning till sedlighet, dygd och nyttiga kunskaper, på sin jords bättre odling, på sin bonings förskönande, på sin olyckliga medmenniskas understöd och hjälp, eller på andra wälgörande företag, under wänlig, förtrolig och gästfri sammanlefnad med andra menniskor. Den hulpnas wälsignelser, med-borgerlig aktning och egen ljuf tillfridsställelse skola wara hans afundswårda belöning, och i denna belöning gifwes sällhet; men ej bor den i minnet att på ett stort gästabad hafwa förmått sina be-kanta till omåttlig njutning af mat och rusgifwande drycker, genom hwilka den ädla menniskan icke blott för ögonblicket beröfwar sig förstånd och sansning, och nedsänker sig i ett tillstånd under de oskäligen djurens, utan och småningom förstör hälsa och förmögenhet. samt förwerkar sina medmenniskors aktning.

§ 3. Ungdomens dansar, lekar och oskyldiga nöjen om aftname_ efter slutadt arbete, böra till-låtas, ja äfwen befordras; ty de befrämja kroppens styrka och sinnets munterhet: men i detta fall är ett enda steg öfwer den goda ordningens gräns, ett steg ofta till ohjelpig olycka och förderf för hela lifstiden. Derföre stadgas, såsom ett högst nödigt och owilkorligt försigtighetsmått, att ungt folk och tjenstehjon icke må på egen hand anställa samquäm med spel och dans, utan böra de dertill utwerka sig tillstånd af Föräldrar och Husbondefolk; äfwensom alla sammanskott af penningar eller wahror till rusgifwande dryckers förtäring, skola wara förbudne, allt wid 2 Riksdalers wite

för hwar person, och rättelse genast ske afordningsmannen, som sjelf, eller genom wälkända husfäder. alltid bör wara tillstådes wid samlingen för att till-se, det ingen ting, som strider emot anständighet och goda seder, må företagas. Allt tobaksrökande å logar, är wid sådana tillfällen förbjudet wid En Riksdalers särskildt wite, som Ordningssmannen uttager. det i Lagen stadgade ansvar oberäknadt. Sammankomsterne böra aldrig börjas före klockan 6 på Söndagsaftnar, wid En Riksdalers wite för hwar och en af de närwarande. Om någon granne på egen bekostnad will måttligt undfågnas ung-domen med passande förfriskningar; ware sådant honom ej förnekadt. Ingen må i sitt hus tillåta för-bjudna spel, fylleri och oanständig lefnad, wid särskildt wite af 2 Riksdaler Banco för wården utom de i Lag föreskrifne böter. Sker sådant flere gånger, warde witet fördubbladt.

Den som beträdes med obehörig nattwandringar till främmande hus eller gårdar, gælde 2 Riks-daler för hwarje gång. Husbonde eller Matmoder ware till lika wite förfalne, om de sådant oskick tillåtit.

§ 4. Att på Annandag Jul om morgonen, utanför andras fenster och dörrar sjunga den såkallade Sanct Staffans wisa, är en emot Sabbathens helig-het och wårldighet stridande osed, den hwarje hus-fader och husbonde bör sina barn och sitt tjenstefolk alfvarsamt förbjuda; och gör sig hwar och en, som sådant tillåter eller som i detta oskick del-tager, förfallen till ett särskildt wite af 2 Riksdaler Banco, som honom af ByRätten ådömes.

§ 5. Den som beträdes med det nesliga brottet mot ägande rätt och säkerhet, att olofligen ingå i andras trädgård, kryddgård, humblegård eller rofland och der stjäla frukt eller annat, hwad helst det wara må, anmäles genast hos Krono-Betjeningen för att warda lagförd och straffad efter 40 Cap. 5 §. Missg.Balken, som stadgar, att förbryta-ren skall stånda tjufrätt. Huru ägaren må wårja sig och sitt gods emot tjuv, som bryter sig in genom fenster, eller eljest i Gård och Hus, stadgas i 7 §. af samma Kap. och Balk. Om nyssnämnde slags tillgrep är af så ringa wårde, att det af Domstolen såsom snatteri anses, warde förbrytaren likaledes lagförd, men utgifwe då dessutom till de fattige i den Socken, der snatteriet skett, första gången 5 Riksdaler Banco, andra gången dubbelt, tredje gången straffas han efter Allmänna Lagen och Domstolens Utslag såsom för stöld. Ordningssman skall genast, då sådan stöld skett inom Bylaget, eller hos honom af grannar anmäles wara begångnen af person, som tillhör Bylaget, använda all drift och omtanka, för att upptäcka den brottslige. Wisar Ordningssmannen efterlåtenhet eller flathet häruti. warde sådant af den lidande anmaldt hos KroneFogden i orten, som äger genast till sig kalla Ordningssmannen att för sina åtgärder redowisa. Finnes då, att Ordningssmannen sökt dölja eller skydda den brottslige, warde derföre af Krono-Betjeningen lagförd, warde skiljd från sin befattning och ware ansedd owårdig att någonsin mera wara Ledamot i ByRätt.

§ 6. Före klockan 4 eftermiddagen på Söndagar och Högtidsdagar må Byman icke företaga resor till quarn eller annat ställe, wid 2 Riksdalers wite, med mindre nöden så

oundgängeligen fordrar, eller stadgade skyldigheter måste uppfyllas, hwarom i sådant fall anmälan genast göres hos Ordningsmannen, som äger framdeles i nästa ByRätt pröfwa samma anmälan.

§ 7. Den som hos sig hyser eller döljer en per-son, som bort innehafwa pass, utan att genast göra anmälan derom till wederbörande KronoBetjent eller ock honom forslar från annat ställe än Gästgifwaregård, är, enligt Kongl. Majas Nådiga På-bud den 14 Augusti 1812, förfallen till 25 Riksdalers böter, hwilka åklagaren tillfalla.

Jemte det Bymännen böra noga efterlefwa denna Nådiga föreskrift, skall det, wid 2 Riksdalers wite, åligga en och hwar, att straxt hos Ordningsmannen tillkännagifwa, när lösdrifware, skojare, Utsocknetiggare eller andra misstänkte, okände eller passlöse personer till någon af Bylaget ankommit. Om Ordningsmannen förmärker någon anledning att den ankomne icke är i lofligt ärende stadd, skall han då genast antingen aflemna eller åtminstone anmäla en sådan person hos krono-Fogden eller Länsmannen i orten, för att laglikmätigt behandlas.

Då Gårdfari-handlande, smidesförare eller dy-like personer infinna sig i By, bör sådant, wid lika wite, hos Ordningsmannen tillkännagifwas. fastän cje äro med pass försedde. Om handel eller byte af hästar eller andra waror derwid i fråga komma, bör han låta sig angeläget wara, att, då han på-kallas, derwid biträda de enfaldigare af Bylagets medlemmar, till förekommande af bedrägerier. Om en sådan handlande medför förbudet gods, bör ortens KronoBetjening underrättas derom. Alfvarsam och oafbruten uppsigt på kringstrykande okände personer, likasom på dem, hwilka redan kunna wara i orten bosatte, men gjort sig misstänkte för olofliga företag, är högst nödwändig och blifwer en borgen för allmänna säkerheten.

§ 8. Ingen må främmande Inhysesshjon eller annat okänt folk af osäker eller mindre god frägd på sina ägor intaga, än mindre låta dem derå uppsätta Backstufwor, innan grannarne i Byn och Socknemännen i SockneStämman blifwit deröfwer hörde och sitt bifall lemnat. Sker annorledes, utgifwe den felande 2 Riksdaler Banco, och ware skyldig, att den olofligt intagne personen genast bortscaffa, om Bymännen det äska. Högst nyttigt wore, att hwarje Församling i Sockne-Stämman förenade sig, det ingen mä i Socknen intaga någon främmande, okänd, eller känd, men wanfrägdad person, med mindre wederhäftig borgen ställes, att den intagne icke i någor måtto skall ligga Församlingens öfrige innewånare till last, eller genom sitt uppförande tillskynda dem skada.

§ 9. Kongl. Majas Befallningshafwandes Kungörelse af den 31 December 1810 bjuder, att Auctioner ä landet skola under Mars, April, Augusti och September månader börjas klockan 8 om morgnarne och slutas klockan 6 om aftnarne; under October, November, December, Januarii och Februarii månader börjas klockan 9 om morgonen och wara slut klockan 4 om eftermiddagen, samt under Maj, Junii och Julii månader hållas emellan klockan 7 före- och klockan 8 eftermiddagen, wid Tio Riksdalers Banco wite för Auctionisten.

Detta nyttiga stadgande, som åsyftar god ordning och att

köpare icke måtte bedragas, skall tjena till nogaste efterrättelse. Ordningsmannen bör tillse, att de af Bylagets ungdom, som biwistat Auction, i tid begifwa sig hem, eller warde de af ByRätten fälde att böta från 24 skillingar till En Riksdaler 16 skillingar, allt som försummelsen är till. Den som wid Auction och dylika folksamling-ar säljer Brännwin, Romm eller Toddy, böter der-före, enligt Kongl. Förordningen den 20 December 1815, 20 Riksdaler Banco första gången, samt andra gången dubbelt, och hwar och en som eljest håller Lönkrog är förfallen till ansvar efter samma höga Författning. Han bör dessutom till ByCassan gälda 5 Riksdaler Banco hwarje gång. Den som wid Auction säljer tillredt Caffee, böter Tio Riksdaler Banco, enligt Kgl. Kungörelsen den 6 April 1817, hwarä allt KronoBetjeningen skall anställa laga åtal. Ordningsmannen åligger, att, med största sorgfällighet söka förekomma allt lönkrogeri, ware sig wid Auctioner eller eljest, wid 5 Riksdalers wite till FattigCassan om han kan öfwerlygas, att, uppsäteligen eller af wärdslöshet, hafwa sett igenom finger med desse förbrytelser, som uppkomma af laglös winningslystnad och medföra oseder, laster, brott och förderf, hwadan ock hwarje redlig man bör söka att i grund dem utrota. En och hwar, som finnes öfwerlastad af drycker wid Auctioner eller andra folksamlingar, gælde 2 Riksdaler till ByCassan, utom answares efter Lag, och warde straxt afwist från stället, eller tagen i förwar tills han återwunnit förnuftets bruk.

Om hwarje Församling förenade sig att till friwilliga Auctioners förrättande inom Socknen, nyttja blott wisse, dertill walde, för ordentlighet och pålitlighet kände personer: så skulle sådant ofelbart mycket bidra till säkerhet och ordning i alla afseenden. Församlingen wore dock alltid öppet, att skilja en sådan från sin befattning, när han förwerkat Socknemännens förtroende.

§ 10. Ordningmännen skola genast, när allmän sjuklighet börjar yppa sig i Bylaget, anmäla sådant hos Pastor eller KronoBetjeningen, till ernående af Läkarehjelp: de mä äfwen erinra Bymännen att i tid låta med skyddskoppor ympa sina barn: de skola genast, då något swårare brott inom Bylaget sig tilldragit, eller owanliga händelser förekomna, inberätta sådant till KronoBetjeningen: de skola wara skyldige, att, på ByCassans förskjutande kostnad, wid Domstolen utföra och bewaka de twister, som der kunna förekomma rörande hela Bylagets rätt, derest icke Bymännen öfwerenskomma att dertill wälja någon annan: de skola, wid förefallande tillfällen, afråda Bymännen, att i Rättegångs- eller Lagsökningsmål om biträde an-lita obehörige eller oskicklige personer, emedan de enfaldigare lätt blifwa af dem förledda till oskälige och förstörande rättegångar: de skola på allt tjenligt sätt söka förekomma, att små gossar ut-sändas i skjuts, dels emedan olyckor derigenom kunna tima, och dels derföre, att laster och oseder så lätt meddelas dem under wistande på Gästgifwaregårdarne bland okänt folk: de skola genast meddela Pastor, KyrkoRådet och KronoBetjeningen den handräckning, som af dem skäligen äskas kan: de skola, med ett ord, redeligen göra allt hwad i deras förmåga står, för att befordra ordning, goda seder, frid och säkerhet inom

By-samhället, wörndad för Landets Allmänna Lagar och en klok förbättring i Landthushållningen: de skola ock, med all omsorg tillse och answara, att denna ByOrdning alltid är i Bylaget att tillgå för hwar och en. som sådant äskar. samt att nytt exemplar genast anskaffas om det förra bortkommit, eller blifwit förderfwadt under deras wård.

8 Cap. Om Witens uttagande och ByCassans förvaltning m. m.

§ 1. ByRätten äger att sjelf verkställa sina be-slut. och den ena Ordningssmannen räckte den andre hand dertill, enär så påfordras. Om icke de här föreskrifne witen godwilligt erläggas, skola Bisittarne. på Ordningssmannens tillsägelse, af den pli_kttälde taga pant, som å nästa Auction i orten försäljes till den mestbjudande. om den icke förut inlöses. Öfverskottet tillställes ägaren och witesmedlen insätts i ByCassan, sedan de influtit. Mötas utmätningsmännen af wåld, straffes sådant såsom i 1 Cap. 8 § är nämndt. Kan verkställighet af beslut icke annorledes ske, må KronoBetjeningen i orten anlitas derom, emot wedergällning af den motspänstige, efter Författningarne.

De witen, som ofwan bestämde blifwit, äro stadgade med afseende å närwarande tids penningewärde, och kunna, när Bymännen sig derom förena och sådant hos Kongl. Majas Befallningshafwande anmäla, förändras efter omständigheterna.

§ 3. Husbonde answare för de witen efter denna ByOrdning ådömmas hans barn och jenstefolk, hwaribland statorpare ock räknas: dock så, att han ej är pligtig erläggga dylika medel för tjenstehjon eller statorpare, förr, än utrönt blifwer. attdesse sjelfwe sakna tillgång, i hwilket fall den, som plikten uttager, skall besörja, att tjenstehjonet skrifwer eller låter skrifwa quitto på så mycket af innestående årslön, som plikten utgör, hwilket husbonden tillställes, emot medlens owägerliga betalande, genast eller sist wid tjensteårets slut, helst husbonde, med den myndighet öfwer sine tjenare, som Lagen honom medgifwer. bort kunna förebygga de felsteg, tjenstehjonet begått.

§ 3. Alla witen beräknas och utgå i Bancomynt, och, der icke annorledes är för wissa händelser stadgadt, fördelas de sålunda, att den ena hälften, såsom någon ersättning för beswär och kostnader tillfaller ByRätten. och den andra hälften samlas i en ByCassa och användes efter Bymännens gemensamma beslut till Byns bästa, men får alldeles icke tillgripas till onödiga utgifter, såsom bränwin och dryckeswahror, med mera dylikt, wid 5 Riks-dalers wite och de förstörda medlens återgåldande till dubbelt belopp. Af den hälft, som tillkommer ByRätten. tager Ordningssmannen ensam två tredjedelar, och den öfriga tredjedelen delas lika emellan Bisittarne. De medel, som i ByCassan inflyta, har ByRätten under sin wård och answare Ordningssmannen och Bisittarne derföre med deras egendom. en för alla och alla för en. Wid årliga ByStämman den 2:dra Januarii aflemnar ByRätten fullständig redogörelse för ByCassans tillstånd och förvaltning det förflutna året, på det hwar och en Byman må komma i tillfälle att bedöma om By-Rättens Ledamöter

förtjena fortsatt förtroende äfwen i detta afseende.

§ 4. På det Kongl. Maj:ts Befallningshafwande icke måtte sakna nödig upplysning om denna By-Ordning efterlefwes och huruwida den handhafwes med mera eller mindre kraft, skall det åligga Ordningssmannen, att, sedan wid Bysammankomsten den 2:dra Januarii hwarje år, redogörelsen för förflutna årets witesmedel blifwit af Bymännen granskad och riktig befunnen samt med påskrifter derom försedd, inom åttonde dagen derefter till Församlingens tjenstgörande Pastor aflemna ett med Bylagets öfwerst åtecknade namn försedt exemplar deraf. Sedan alla ByRätternes i Församlingen redogörelser blifwit granskade. behagade Herr Kyrkoherden, eller den hans ställe företrä-der, öfwerlemna dem, förledde med anmärkning-ar, om skäl dertill äro, till KronoFogden i orten. som det åligger, att, inom den 1 Februari hwarje år. dem till LandsCanselliet insända, jemte en summarisk förteckning derå.

Slutelig erinran till Länets Innewånare om åtskilliga nyttiga och nödwändiga företag till Sedernas och Landthushållningens förbättrande m. m.

1:o Barna-undervisningen.

Grunden för all mensklig lycksalighet är sann Gudsfruktan. Den förädlar hjertat och lär oss att hysa aktning för våra medmenniskors rätt, samt wörndad för Lag och mensklig ordning; men om dessa dygder skola rätt och orubblig fastä sig i människohjertat, så måste de i yngre åren inhämtas, och derföre är det, som hwarje Församling bör göra sig till desse heligaste pligt, att för sina barn inrätta sådana stadigwarande Scholor, der goda grundsatser och nyttiga kunskaper må af dem än vidare få inhämtas, när hinder möta för föräldrarna att med erforderlig omsorg fullfölja den i spädare åldren barnen lemnade handledning hemma. Ett nitiskt och upplyst Prästerskap. som sätter sin högsta ära uti att bereda sina medmenniskors wäl, underlåter wisst icke, att närmare le-da Församlingarnes uppmärksamhet på detta så wigtiga ämne, och att göra allt hwad i dess förmåga står, för att afhjelpa barna-undervisningens brister: men denna uppmaning är här meddelad derföre, att, å Församlingarnes sida, fordras nödwändigt, att de ej blott äro öfwerlygde om nyttan af en god Schole-inrättning, utan ock, att de willigt lemna de bidrag till dess anskaffande och till underhåll för en skicklig och rättsskaffens Lärare erfordras; och hwilken kan wäl tweka att så sker, när alla föräldrar rätt besinna, att de äro inför Gud och menniskor answarige för sina barns sorgfälliga bildning till Gudsfruktan och dygd, och att uti en sådan uppfostran gifwes barnen en skatt, som äro oförgängelig och wida dyrbarare än alla werldens ägodelar?

2:o Fattigförsörjningen.

Må ingen bära kallt hjerta för sin likes nöd! Guds Lag och Höga Öfwerhetens Stadgar åläggga oss den plikten, att förståndigt och med ömhet sörja för de fattige. I detta alseende tillhörer Församlingarne och deras Prästerskap den hufwudsakliga omsorgen; men som ämnet är af högsta wigt, må här erinras, till Bymännens ledning och rättelse att

lika så angeläget det är, att ingen verkligt behöfvande lemnas utan hjälp, lika viktigt är det ock, att understöd och almosor icke gifvas utan urskilning om behofwet. på det att icke lata och lastfulla människor må uppmuntras, att anse tiggeri såsom ett lönande näringsfång. Då hwarje Församling noggrannt uppfyller den owilkorliga skyldigheten. att försörja sina egna fattighjon och att förekomma deras omkringstrykande i andra socknar eller städerne; så är det nödwändigaste steget till god ordning härutinnan gjordt. och då kan gifmildheten icke så lätt missbrukas. — Alla fattighjon, som hafwa arbetsför-måga. böra ofelbart sättas i tillfälle och i nödwändighet att utöfwa den och derigenom bidra till egen för-sörjning i den mohn de kunna. Mången ärlig, obemärkt fat-tig, som hellre väljer brist och elände, än den will öppet anmäla sin nöd och falla Församlingen till last, suckar i hemlighet efter tillfälle att redligen förtjena sitt uppehälle. Att uppsöka desse husarme och att lindra deras nöd genom anskaffande af arbetsförlag samt meddelande i öfrigt, af råd och hjälp, bör wara en af ByOrdningsmännens käraste pligter.

Af största wigt är, att Församlingarne med allt möjligt nit och alfwar öfwertaga omsorgen och bildningen till Gudsfruktan och dygd, af sådane fattiga barn, hwilkas föräldrar afgått med döden. eller annars äro oförmögne att bestrida barnens Christeliga uppfostran. Tiggeri och betlande är skamligt. wittnande om oordning och i Lag förbjudet: men denna osed är dubbelt farlig, om den får obehindradt utöfwas under barnåldern, ty nästan alltid grundläggas derigenom hela framtidens oduglighet och förderf.

3:o Rätt hushållning med Grödan.

Jordbruket är Upsala Läns hufwudyrke. Allmän misswäxt inträffar wäl äfwen här någon gång, men sällan. Wanligen låter Försynens Nåd våra widsträckta och bördiga fält betäckas med rika skör-dar: och likwäl äro jordbrukarne här, i allmänhet taladt, ingalunda förmögne, utan snarare råder fattigdom hos de fleste, i högre grad, än uti andra Landskaper, der jorden är wida mindre fruktbar. Orsaken till denna fattigdom måste sökas hos dem sjelfwe och ligger uppenbart i en oklok hushållning med grödan; ty de fleste af Allmogen försumma att rätt beräkna och wärdera sina tillgångar. Derföre säges det med skäl om Uplands slättbyggds Allmoge, att den är Höst-rik och Wärfattig. Hwarje Landthushållare bör betänka, att många hans allmänna utskylder och de flesta enskildta skulder skola utgå i penningar. Han bör altså inse nödwändigheten att ärligen i penningar beräkna alla inkomster af sin jord, ware sig större eller mindre; ty endast på sådant sätt kan en räkning med sitt behöriga Debet och Credit erhållas för det kommande årets hushållning, och ett dylikt öfwerslag bör ingen förständig jordbrukare för-summa, att med sig sjelf uppgöra. Såsom bewis på förstörande hushållning, må erinras. att till exempel, sädesgrödan om hösten, straxt efter slutad skörd och innan prisen hunnit stadgas, utan betänkande och kanske ofta nog utan nöd. säljes för hälften så mycket som derföre kan erhållas om wintern: att Allmogen deremot icke hyser farhåga, att om wåren på Auctioner,

dem hårdsinde speculanter låta anställa. inköpa spannmål. som påföljande höst måste betalas kanske till 2 å 3 gånger dyrare. än hwarföre Landt-mannen då kan föryttra säd af egen gröda; att äfwen andra, ofta onyttiga. wahror. utan all besinning att betalning en gång skall erläggas. inköpas på Auctioner och af Wästgöthe-handlande m.fl., blott långt anstånd med betalningen lemnas; att fodertillgångarne ofta nästan för ett intet förlösas och föryttras blott på det att en penning för ögnablicket må kunna åt-kommas. äfvensom strömming, tjära och andra nödiga wahror om hösten nog lättsinnigt tillbytas emot spannmål, utan att sädens verkliga värde med mogen öfwerläggning betänkes, m. m. dylikt. Aldrig kan den redbara wälmågan bo i den aktningsswärde Jordbrukarens hem, förr, än han lärt sig, och troget följer den grundregel i all hushållning, att man icke blott bör söka att lofligen uppdrifwa sina inkomster så långt som möjligt, utan ock att man måste med förnuft använda hwad man äger, så att utgiften icke öfwerstiger inkom-sten. Den annorlunda gör. hastar sin säkra ofärd till mötes.

4:o Ängs- och Boskaps-skötsel.

Ett ganska stort fel i Allmogens jordbruk ligger i försummelse af Ängs- och Boskaps-skötseln. Åkerjorden skötes i allmänhet, genom plöjning och dikning. sorgfälligt, ehuru Allmogen kanske icke fäster nog omtanka på den wigtiga omständigheten. att alltid förskaffa sig utsäde af pålitlig godhet och att behörigen rengöra sin spannmål; men man nästen glömmar, att åkerjorden måste, icke blott plöjas och dikas, utan äfwen gödas, om den skall bära god frukt; och genom denna bekymmerslöshet händer, att all den jord. som möjligtwis kan framalstra någon säd, användes till åker, hwaremot ängen minskas allt mera och lemnas utan all wärd af menniskohand. Man glömmar det gamla sanna ordspråket, att Ängen är Akrens moder. hwilket likwäl i alla tider står fast och aldrig bör förgätas. Ofta ser man nu, att ett hem-man, der ärligen 20 Tunnor säd kunna utsås, har knappt 10 å 15 lass hö i wanliga år, då likwäl rätta förhållandet här borde wara 5 lass hö till 1 tunnland åker i hwaije årwäg.

En Landtman bör wisst icke lättsinnigt ombyta sitt hushållssätt. men han måste hafwa klokhet och omtanka nog, att öfwergifwa det gamla och begagna ett nytt, när detta af pröfwad och ostridig erfarenhet bestyrkts wara bättre än det förr_nyttjade. Han bör inse, att ett sådant missförhållande emellan Åker och Äng. som det ofwannämnde, nu. ty wärr, nog allmänt brukliga, är högst förderfligt, och att på mindre än hälften af den jordrymd, som nu nyttjas till Åker, skulle fås mera säd, än nu erhålles, samt af större godhet och med mycket mindre beswär, om den inskränktare åkerrymden blefwe behörigen gödd och brukad med wälfödda kraftfulla dragare. i stället för de små och utmärglade, som nu om wåren, på många ställen, knappt förmå framläpa åkerbruks-redskapen. Den som på rättskaffens sätt will draga all möjlig fördel af sin jord. han öke sin Ladugård. han lage så, att den må komma att bestå utaf kreatur af godt slag, han igenlägge småningom. på tjenligt sätt, den öfwerflödiga åkerjorden till bärande äng, han sköte den

gamla ängen med noggrannaste omsorg, och han ware framför allt angelägen, att, till gagn för egen jord, behålla fodertillgången, hwars lättsinniga föryttrande är ett så uppenbart förderf. Hwarje Landtman bör härwid erinra sig den obestrideliga sanning, att fet och wälbrukad åker gifwer nästan aldrig misswäxt. och att de största för-delar. ja wälstånd och rikedom, kunna hämtas af Ladugårdarne, när desse blifwa wäl inrättade och deras afkastning med omtänksam klokhed begagnas.

5:o Skogsplantering.

Om skogshushållningen är förut anmärkt. att den som icke will så. han må icke tänka på att _få_ skörda, och den som icke befördrar skogens återwäxt, han må skylla sig sjelf, att han får lida brist. Han borde dessutom betänka sin skyldighet att åt efterkommande lemna ett bättre arf, än förödelsten i spåren af sin misshushållning.

Likasom nästan allt annat på jorden, bör skogen wara ett föremål för den förnuftiga människans omtänka och wård. Alla hemman hafwa icke lika tjenligt utrymme för skogswäxt: men fa finnas wäl, der icke åtminstone någon skog skulle kunna planteras, både till gagn och prydnad för ägarne och till minne af deras idoghet och flit. — Den oförnuftiga mening. att det sig sjelft, är min-dre brottsligt och mindre wanhederligt, att olofligt till-gripa skog, än att stjåla annan egendom, må utrotas. Så kan icke eller någon rättskaffens och redligt sinnad människa tänka. Skogen växer icke för alla. Egendomsrätten dertill, den må tillhöra Kronan. menigheten eller enskildta, är lika helig, som någon annan, ehuru sjelfwa wahran lika så litet som växande grödan på marken, kan af ägaren förwaras under lås och nyckel.

6:o Ny-Odlingar.

Ganska stora sträckor af det bördiga Upland ligga ännu ouppbrukade. dels i kärr och mossar, som utgöra blott skadliga frostnåsten. dels i wida, _sam-_fälliga betesmarker. hwarest de rikaste skördar af säd och foder skulle kunna hämtas, och många trefliga hushåll bosättas; men der några få kreatur nu knappt finna en mager näring öfwer 2 å 3 som-marmånader.

Utän att Odalägornes wård derigenom försummas, kan en driftig och förståndig Landthushållare småningom bereda sådana lägenheter till fruktbarande jord. Detta är en winning, beredd åt Fäderneslandet. hwaraf han derigenom gör sig wäl förtjent. I sammanhang härmed bör likwäl nämnas, att det nu brukliga sätt att bereda odlingar genom hackning och bränning, ehuru utmärkt godt och fördelaktigt, dock måste med den största warsamhet begagnas. och kan, med waraktig nytta, endast användas der matjorden är djup. Wid alla sådana företag, bör derföre jordmonen, med all noggrann-het, först undersökas och utrönas. Om matjorden utgör endast ett tunnt lager ofwanpå sand eller lera, så kan man wäl genom bränningen framlocka en eller högst twenne goda skördar: men jordens fruktbarhet är också derigenom för ewärdeliga tider förstörd, och ingen alkastning mera att förwänta.

7:o _Enskiften.

Den jord. hwilken ligger i tegskifte eller samfällig-het med grannars ägor, kan aldrig skötas så wäl, som den afskiljda, i hwars bruk man ostörd får använda idoghet och omtänka. Derföre lära Länets Jordbrukare wara betänkte. att, så fort möjligtwis ske kan, begagna det förträffliga och ewärdelig säkerhet medförande del-ningssätt, som är Landtmannen öppnadt genom Kongl. Maj:ts Nådiga stadgande i Dess Förordning om Enskiften af den 2 Februarii 1807, eller åtminstone låta sina ägor fördelas i Storskiften. der sådant icke ännu skett.

8:o Bi-näringar.

Utän Bergwerken och Jernbruken i Norra delen af Länet, har Upland nästan ingen annan näring. än Åkerbruket. Huru wigtigt är det likwäl icke. att andra yrken derjemte må idkas? — Wi se det, när Försynen någon gång straffar Landet med allmän misswäxt på säd. Ingen ersättning gifwes då för förlusten. Knappt kunna de allmänna Utskylderna inbringas. Ladu-gårdarne medtagas och mindskas till en skada för åkerbruket, som på många år icke kan ersättas. Med stor swårighet kunna de beklagenswärde, i skulder för-djupade. jordbrukarne lifnära sig sjelfwe. Deras tjenste-hjon öfwerlemnas åt sitt öde, och hunger. brott och missgerningar upp-stå.

På långt när skulle likwäl icke olyckan blifwa så swår och så allmän, om wi ägde Binäringar. som kunna skötas utan att modernäringen eller det egenteliga jordbruket, försummas; och att finna tillfällen till dessa, är lättare, än man tror. Den hufwudsakliga hjälpen ligger i Ladugårdssköselns förbättring och den betydliga afkomst deraf kan hämtas. Dernäst lemnas en kraftig hjälp af den genom Kongl. Majas Nåd och Vishet åter uppmuntrade Salpetertillverkningen, som ännu i betydlig mohn kan förkofras. Potatesplanteringen kan ock mycket utwidgas och är, högst nyttig. På ganska många ställen kan Biskötsel idkas. Denna lönande näring, som nu af Allmogen alldeles försummas, fordrar så ringa omsorg, att den ganska wäl låter förena sig med de wanliga sommargöromålen. Linodlingen. som nu nästen icke skötes, skulle kunna blifwa en källa till mångas bärgning, åtminstone i de skog-rikare trakter af Länet.

Trädgårdsskötsel och Humbledgårds anläggningar sak-nas äfwenledes. ehuru Lagen uttryckeligen anbefaller de senare, och ehuru det icke ens är behöfligt att nämna huru wigtiga fördelar Landtmannen skulle kunna draga af begge, och huru ringa swårighet det wore, att småningom verkställa dem. Tobak har blifwit en nödwändighetswakra för Svenska Landtmannen. Äfwen af denna wäxts allmänna odling i täppor och trädgårdar, kan stor winst hämtas. Af en utwidgad Linodling skulle nödwändigt följa, att Landets Wäfnader tillöktes och förbättrades. Husmödrar och flickor kunna likasåwäl finna tillfällen att utöfwa detta lönande yrke, här, som i Norrland, der denna slögd stigit till stor höjd, der bönderne sjelfwe samt deras söner och drängar spinna det finaste garnet, och der många tusende Riksdaler derföre årligen inbringas; och hwarföre skulle icke Allmogens söner och drängar, om hösten och

wintern, då de wanliga Landtmanna-göromålen äro slutade. äfwen här i Upland. kunna sysslosätta sig med lönande handarbeten, i stället att, såsom nu sker. ofta förspilla den dyrbara tiden i skadlig owerkksamhet? – All Landbruksredskap bör om wintern nygöras och i ordningsättas till sommaren, som påkallar bruket deraf under de angelägna göromålen utomhus.

Hwar och en lærer finna, att naturens Allsmäktige Herre want emot oss gifmild i en bördig jord, men att wi derjemte hafwa många stora, nu obegagnade tillfällen, öppna, att använda Hans rika gåfwor till medel för vår försörjning. Om wi med liknöjdhet lemna dessa medel onyttjade, må wi skylla oss sjelfwa, då wi nödgas tråna i fattigdom och betryck; ty många mötande hinder kunna wi, med klokhet och ihärdighet, besegra och hwar menniska åligger att söka bereda åt sig sjelf sin bärgning, genom egen idog werksamhet och om-tankå, som alltid belönas med wälstånd.

9:o Kongl. Landthushållnings-Sällskapet.

I sammanhang härmed må ock tillkännagifwas, att på Nådig befallning af Hans Maj:t Konungen, som med sannt faderligt hägn omfattar jordbruket och dess redlige idkare, är i Länet inrättadt ett Landthushållnings-Sällskap, som har till föremål, att med råd, upplysningar, belöningar och äfwen med penningeförsträckningar. i den mohn ske kan, gå Länets jordbrukare tillhanda, för att såmedelst bringa Landthushållningen till all den höjd, den kan uppnå.

Med detta Sällskap äga Ordningsmännen, och dessutom en och hwar, att brefwexla i sådana ämnen. som röra Landthushållningen: och skall det säkert alltid för Sällskapet wara ett särdeles nöje, att med uppmuntringar och råd söka befordra Landtmannens wäl.

Sist må nämnas. att om. såsom jag af sann tillgifwenhet för Länet och böjelse att medverka till dess Innewånarens wälgång, uppriktigt önskar. något godt och nyttigt i denna ByOrdning innefat-tas, och den derföre blifwer till efterlefnad anta-gen. hwilket på Församlingarnes fria pröfning och öfwerenskommelse beror; så hoppas jag, att den må alfwarligen och rätt, i alla Bylag, följas och verkställas; ty eljest blir denna slags Lag en död bokstaf, mera skadlig, än gagnande. Min tillförsigt fäster sig härwid främst på Herrar Pastorers nit för det goda och deras upplysning derom, och der-näst på de redlige Jordbrukare, hwilka till Ordningsmän wäljas. Desse Ordningsmäns omsorger och pligter äro många, och ansvarighet åligger dem derföre; men ännu wida större är den belöning de skola njuta uti sina samwetens glada wittsord, att hafwa wäl uppfyllt dessa pligter och der-igenom bidragit till sina medmenniskors gagn. Om dem skall då också med sanning och rättwisa sägas, att en god rättskaffens Domare är bättre. än god Lag.

Mätte Gudsfruktan, ära och tro blifwa rotfästade i hwarje hjerta, och wisa sig såwäl i gerning, som i ord! Må ingen tillåta sig emot sin medmenniska annat än han will, att andra skola företaga emot honom sjelf, och må ändteligen hwar och en af Upsala Läns Innewånare blifwa fast öfwertrygad om den sanning, att werklig sällhet kan njutas

blott af den dygdige, och att waraktigt wälstånd ej kan förwärfwas annorledes, än genom ordning och sparsamhet samt flit, werksamhet och klok omtanka i alla göromål! – Oordningar. laster, brott och sjelfförwållad fattigdom skola då förswinna: trefnad. tillfridsställelse och warm fosterlandskärlek skola bo ibland oss. och Uplands bördiga fält, genom Försynens Nåd, wälsignas med rik näring åt lyckelige, under Lagen frie och upplyste Innebyggare.

Upsala Slott i Lands-Cancelliet den 20 November 1820.

B. W. Fock/J. A. Carlsson.

Förteckning å de förseelser, emot hwilka i denna By-Ordning stadgas penningewiten, till hwilka By-männen kunna af deras By-Rätt fällas.

1 Cap. 1 §. Obehörigt wägrande att emottaga Ordningsmansbefattningen. – 2 §. Tredskande. att, på kallelse inställa sig wid ByRätt. – 3 §. Tredskande att genast fortskaffa Bystafwen. – 4 §. Tredskande att tillstådeskomma wid Bystäm-ma. – 6 §. Falsa beskyllningars framförande emot Ordningsmännen. – 7 §. Obefogadt klandrande af ByRättens beslut. – 8 §. Oanständigt uppförande och fylleri m. m. wid ByRätt och By-stäm-ma.

2 Cap. 2 §. Wäldsamt fördärfwande af hägnad. Grind eller Led. – 9 §. Olofliga gång- rid- och körwägars begagnande å andras ägor. – 10 §. Barns tillåtande att plåcka ärter eller rofwor å gemensam sådd. – 11 §. Försummelse att afhålla swinkreatur från åker och äng om nätterne, den tid marken är bar. – 12*. Försummelse att under andtid hålla kreaturen afstängde. då tillsägelse derom sker.

3 Cap. 1 och 2 §§. Bristande eller ofullkomlig verkställighet af gemensamma Dikningsarbeten. — 4§. Rishags inrättande i åar och försummelse att wårda katsehag.

4 Cap. 1 §. Kreaturs betande på Rågåker. – 2 §. Ängars betande om wåren. – 3 §. Tredskande att, om hösten, på öfwerenskommen tid, upptaga kreaturen från gemensamt bete. — 4 §. Kreaturs obehöriga betande å gemensamma ängar eller gården. – 5 §. Betande å gemensam äng innan öfwerenskommelse derom skett. – 6 §. Tredskande att åtlyda andra Bymäns beslut rörande bete för åker-eller ängsfjäll. – 7 §. Betande med för stort antal kreatur af den, som brukar flere hemman i sär-skilda Bylag. – 8§. Fölunghingstars och Ungtjur-ars insläppande å gemensamt bete. – 9 §. Okynnes eller folkilska kreaturs lössläppande. – 10 §. Tredskande att deltaga i wallgång. – I 1 §. Sjukt kreaturs utsläppande å gemensamt bete.

5 Cap. 1 §. Obehörigt hygge å gemensam skog, samt fårs och getters betande i skogsmark. – 2 §. Unga träds nedhuggande för Brölllpsfester och försummelse att plantera träd till de nygiftes minne.

6 Cap. 3 §. Tredska att fullgöra Brandsynemännens föreskrifter och wårdslösande af eldstäder. – 4 §. Tredska att hörsamma tillsägelse om skor-stenars sotande och förbud emot häftig eldning under storm. – 5 §. Wårdslöst umgående med eld.

7 Cap. 2 §. Utländska dryckers njutande wi Allmogens Gästabud. – 3 §. Olofligt anställande af Dans och lek: Obehörige penninge-sammankomster dertill: Tobaks rökande å logar: Förbjudna spel, dryckenskap och oanständig lefnad, samt obehöriga nattvandringar. – 4 §. Staffans Wisas obehöriga sjungande Annandag Juhl. – 5 §. Snatteri utur trädgårdar. — 6 §. Onödiga resors företagande på Sön- och Högtidsdagar före kl. 4 e. m. — 7 §. Tredska att hos Ordningsmannen anmäla lösdrifwares, skojares, tiggares och Gårdfarihandlandes m.fl. ankomst till By. – 8 §. Obehörigt folks intagande å ägorne. – 9 §. Försummelse af ungdom. att i rätt tid begifwa sig hem från Auktioner: lönkrögeri vid Auktioner och eljest, samt fylleri wid Auktioner.

8 Cap. 3 §. ByCassans användande till obehöriga utgifter. Ordningsmannen kan, dessutom, låta verkställa åtskilliga försummade arbeten för !ego.

Ordningsmannen är sjelf förfallen till ett i 7 Cap. 9 §. stadgadt wite. om han förtiger eller befordrar Lönkrögeri inom Bylaget.

(Upsala, tryckt hos Em. Bruzelius, 1820.)